

Univerzita Karlova

Farmaceutická fakulta v Hradci Králové

Katedra farmaceutické chemie a farmaceutické analýzy

Příprava konjugátů oligonukleotidových sond s funkčními molekulami

Preparation of conjugates oligonucleotide probes with functional molecules

Diplomová práce

Petra Grossová

doc. PharmDr. Miroslav Miletín, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Prohlašuji, že tato práce je mým původním autorským dílem. Veškerá literatura a další zdroje, z nichž jsem pro zpracování čerpala, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a v práci řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Hradec Králové, 12.8.2023

Petra Grossová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména doc. PharmDr. Miroslavu Miletínovi, Ph.D. za trpělivost při vedení méj diplomové práce a Mgr. Michaele Beranové za pomoc při plánování a vypracovávání experimentální práce i závěrečném psaní.

Poděkování patří také ostatním členům Azaphtalocyanine group za vytvoření skvělého prostředí nejen při práci v laboratoři.

Dále bych chtěla poděkovat společnosti Generi Biotech za syntézu oligonukleotidů, odpařování vzorků a změření hmotnostních spekter.

Děkuji i méj rodině a přátelům.

Tato práce byla finančně podpořena grantem Charles University reg. No. SVV 260 547.

„Každá práce trvá tak dlouho, kolik je na ni k dispozici času.“

-C. Northcote Parkinson

Obsah

Obsah	5
Abstrakt.....	7
Abstract.....	8
Seznam použitých zkratk.....	9
1. Úvod.....	12
2. Teoretická část	13
2.1 Syntetické oligonukleotidy.....	13
2.1.1 Možnosti syntézy oligonukleotidů	13
2.1.2 Fosforamiditová metoda.....	14
2.1.3 Typy pevných fází.....	16
2.1.4 DNA/RNA syntetizér	18
2.1.5 Deprotekce oligonukleotidů	18
2.1.6 Čištění oligonukleotidů	19
2.1.7 Možnosti analýzy oligonukleotidů	22
2.1.8 Modifikace nukleotidů	23
2.1.9 Možnosti značení	24
2.1.10 Využití.....	27
2.2 Fluorescenční značení	28
2.2.1 Cyaninová barviva	30
2.3 Click chemie	32
3. Cíl práce	34
4. Experimentální část.....	35
4.1 Metodika	35
4.1.1 Chemikálie a použité přístroje.....	35
4.1.2 Přípravy roztoků.....	37
4.1.3 Značení ON.....	38
4.1.4 Deprotekce	39
4.1.5 Čištění	39
4.1.6 Příprava vzorků pro analýzu	40
4.1.7 HPLC analýza	40
4.1.8 Vyhodnocení	41
4.2 Výsledky	44
4.2.1 Úprava deprotekčních podmínek	44
4.2.2 Optimalizace značení	46
4.2.3 Optimalizace doby reakce	47
5. Diskuze.....	49

6.	Závěr	53
7.	Seznam citované literatury	54
8.	Přílohy	57
8.1	Příloha 1	57
8.2	Příloha 2	60

Abstrakt

Univerzita Karlova, Farmaceutická fakulta v Hradci Králové

Katedra farmaceutické chemie a farmaceutické analýzy

Školitel: doc. PharmDr. Miroslav Miletín, Ph.D.

Konzultantka: Mgr. Michaela Beranová

Studentka: Petra Grossová

Název diplomové práce: Příprava konjugátů oligonukleotidových sond s funkčními molekulami

Cílem této diplomové práce bylo najít optimální podmínky konjugace oligonukleotidu s fluorescenčním barvivem pomocí click chemie na pevné fázi. Za značící molekulu bylo vybráno tradiční fluorescenční barvivo Cyanine5. Byl sledován vliv použité koncentrace fluorescenčního barviva, pozice značení, pevné fáze a doby reakce. Byly optimalizovány podmínky deprotektce.

Byly provedeny 2 série reakcí s následnou deprotektí a čištěním. Efektivita reakce byla vyhodnocována porovnáním ploch pod křivkou píků konjugovaných a nekonjugovaných molekul v chromatogramech vzorků po analýze metodou HPLC s UV detekcí. Integrace píků byla provedena v programu LabSolutions.

Nejvyšší výtěžnost poskytovaly reakce probíhající na polystyrenové pevné fázi, a to při značení na všech pozicích řetězce. Pro značení na 5'-konci řetězce bylo dosaženo více než 90% výtěžnosti při použití všech námi testovaných pevných fází. Dále bylo zjištěno, že pro click reakci postačuje koncentrace fluorescenčního barviva 100× nižší, než je běžně používána. Doba reakce může být výrazně kratší, než standardních 24 hodin. Reakce dosahovala již po 10 minutách 94% výtěžnosti (5'-CPG500Å, 1mM Cy5), nicméně maximální výtěžnosti je dosaženo mezi 1-12 hodinami. Pro konkrétnější určení je třeba provést důkladnější kinetickou studii.

Klíčová slova: oligonukleotidové sondy, fluorescenční barvivo, click chemie

Abstract

Charles University, Faculty of Pharmacy in Hradec Králové

Department of Pharmaceutical Chemistry and Pharmaceutical Analysis

Supervisor: doc. PharmDr. Miroslav Miletín, Ph.D.

Consultant: Mgr. Michaela Beranová

Student: Petra Grossová

Title of Thesis: Preparation of conjugates oligonucleotide probes with functional molecules

The aim of this thesis was to find the optimal conditions for conjugation of an oligonucleotide to a fluorescent dye by solid-phase click chemistry. The traditional fluorescent dye Cyanine5 was chosen as the labelling molecule. The effect of the concentration of fluorescent dye, the position of the labelling, the type of solid phase and the reaction time were examined. The deprotection conditions were optimized.

Two series of reactions followed by deprotection and purification were performed. The efficiency of the reaction was evaluated by comparing the peak areas under the curve of conjugated and unconjugated molecules in the chromatograms of the samples after analysis by HPLC with UV detection. Peak integration was performed in LabSolutions software.

The reactions running on the polystyrene solid phase gave the highest yields, with labelling at any position of the chain. For labelling at the 5'-end of the chain, more than 90% efficiency was achieved using all tested solid phases. Furthermore, it was found that a concentration of fluorescent dye 100× lower than that is commonly used was sufficient for the click reaction. The reaction time can be significantly shorter than the standard 24 hours. The reaction reached 94% yield after 10 minutes (5' CPG500Å, 1mM Cy5), however maximum yield is reached between 1-12 hours. For a more specific determination, a more thorough kinetic study is needed.

Key words: oligonucleotide probes, fluorescent dye, click chemistry

Seznam použitých zkratk

A	adenin
Å	Ångström
AAC	alkyn-azidová cykloadice
ACN	acetonitril
AEC	aniontově-výměnná chromatografie (z angl. anion-exchange chromatography)
AMA	32% amoniak + 40% methylamin/voda (1:1)
C	cytosin
CPG	skleněná pevná fáze s řízenou velikostí pórů (z angl. controlled pore glass)
CuAAC	alkyn-azidová cykloadice katalyzovaná mědí (z angl. copper-catalyzed azide-alkyne cycloaddition)
Cy3	Cyanine3
Cy5	Cyanine5
DBCO	dibenzoazacyklooktyn, dibenzo[b,f]azacyklookt-4-yn
dC	deoxycytidin
DMT	dimethoxytrityl
DNA	deoxyribonukleová kyselina
dT	deoxythymidin
dU	deoxyuridin
ELISA	enzyme-linked immuno sorbent assay
EMA	Evropská agentura pro léčivé přípravky (z angl. European Medicines Agency)

EMSA	elektroforetické testy pohyblivosti (z angl. electrophoretic mobility shift assays)
ESI MS	hmotnostní spektrometrie s elektrosprejovou ionizací
FDA	Úřad pro kontrolu potravin a léčiv (z angl. Food and Drug Administration)
FISH	fluorescenční in situ hybridizace
G	guanin
GPC	gelová permeační chromatografie, filtrace molekulovým sítem (SEC)
HCLPS	vysoce zesítěné polystyrenové pevné fáze (z angl. hyper-cross-linked polystyrene)
HPLC	vysokoúčinná kapalinová chromatografie (z angl. high performance liquid chromatography)
IEC	iontově výměnná chromatografie (z angl. ion-exchange chromatography)
IP RP LC	iontově párová kapalinová chromatografie na reverzní fázi (z angl. ion-pair reverse phase liquid chromatography)
iqPCR	imunokvantitativní PCR (z angl. immunoquantitative real-time PCR)
LAMP	izotermální amplifikace zprostředkovaná smyčkou (z angl. loop-mediated isothermal amplification)
MALDI-TOF	hmotnostní spektrometrie s asistovanou laserovou desorpcí/ionizací s matricí v kombinaci s detektorem doby letu částic (z angl. matrix-assisted laser desorption ionization–time-of-flight mass spectrometry)
MeOH	methanol
mRNA	mediátorová RNA
miRNA	mikroRNA
MS	hmotnostní spektrometrie (z angl. mass spectrometry)

NADH	nikotinamidadenindinukleotid
NGS	sekvenování nové generace (next generation sequencing)
NMR	spektroskopie nukleární magnetické resonance
ON	oligonukleotidové řetězce modifikované DBCO vázané na pevné fázi
ONS	oligonukleotidová sonda (konjugát modifikovaného oligonukleotidu s fluorescenčním barvivem)
PAGE	elektroforéza v polyakrylamidovém gelu (z angl. polyakrylamide gel electrophoresis)
PCR	polymerázová řetězová reakce (z angl. polymerase chain reaction)
qPCR	kvantitativní polymerázová řetězová reakce (z angl. quantitative/real-time polymerase chain reaction)
RNA	ribonukleová kyselina
RP1	kolonka s reverzní fází (z angl. reverse-phase cartridge purification)
RP-HPLC	kapalinová chromatografie na reverzních fázích (z angl. reverse-phase high performance liquid chromatography)
SEC	filtrace molekulovým sítem (z angl. size-exclusion chromatography), gelová permeační chromatografie (GPC)
SPAAC	pnutím podporovaná azido-alkynová cykloadice (z angl. strain promoted azide-alkyne cycloaddition)
T	thymin
TEA	triethylamin
TEAA	triethylaminoacetát
THF	tetrahydrofuran
U	uracil
uH ₂ O	demineralizovaná purifikovaná voda s použitím pro HPLC

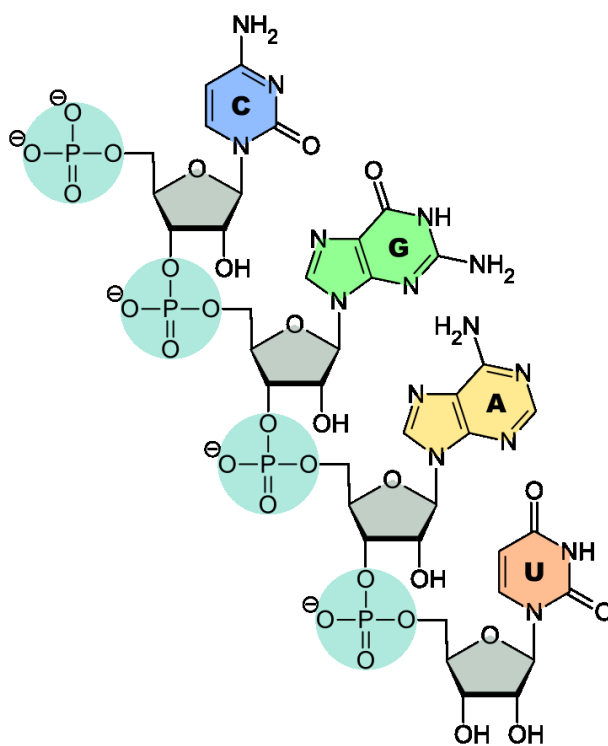
1. Úvod

Během pandemie Covid-19 došlo k velkému pokroku v oblasti laboratorní molekulárně biologické diagnostiky. Metoda PCR se stala rutinní záležitostí a její výsledky ovlivňovaly životy velké části populace. Vysoká specifita a citlivost detekce byly žádanější než kdy dřív. Největší zaměření ve výzkumu padlo na výběr ideální sekvence pro amplifikaci, stejně tak úpravu vzorku. Neméně důležitá je však i příprava oligonukleotidové sondy, na které závisí právě detekce amplifikovaného úseku. V této oblasti došlo také k jistému posunu, některé nové metody byly zavedeny do praxe, nicméně neexistuje ucelená studie porovnávající efektivitu jednotlivých metod přípravy fluorescenčních sond. V této práci jsme se zaměřili na postsyntetickou metodu značení oligonukleotidů pomocí click chemie na pevné fázi. Cílem bylo definovat a optimalizovat podmínky konjugace. Během práce jsme také zjistili, že pro kvantitativní proběhnutí reakce postačuje mnohem kratší doba reakce, než se obvykle při reakcích na pevné fázi používá, navíc jsme optimalizovali podmínky deprotektce.

2. Teoretická část

2.1 Syntetické oligonukleotidy

Oligonukleotidy jsou krátké jedno- nebo dvouřetězcové úseky DNA nebo RNA. Mohou mít délku 2–100 nukleotidů. Označují se počtem nukleotidů s koncovkou -mer. Chemicky jsou tvořeny z pěti základních heterocyklických dusíkatých bází (A, C, G, T, U) navázaných na cukr-fosfátové kostře z jednotek (deoxy)ribózy a zbytků kyseliny fosforečné (Obr. 1). Nativně vznikají enzymatickou syntézou nebo rozkladem větších molekul. V buňkách se tak nacházejí jako degradační meziprodukty nukleových kyselin, nebo v podobě miRNA, které pomáhají regulovat genovou expresi.

Obrázek 1 Základní dusíkaté báze – cytosin (C), guanin (G), adenin (A) a uracil (U) na ribózofosfátové kostře tvořící RNA.¹

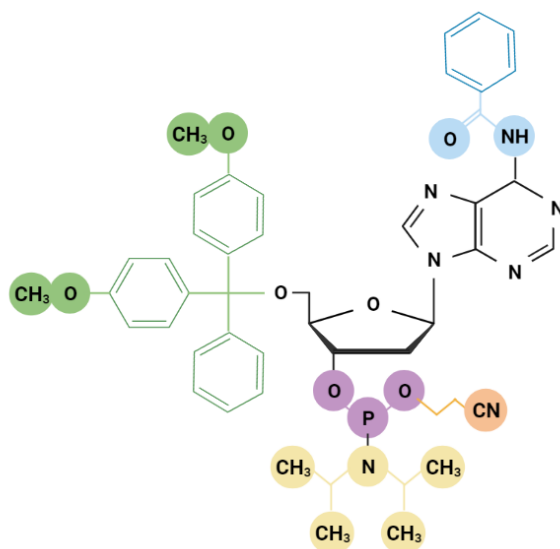
2.1.1 Možnosti syntézy oligonukleotidů

In vitro lze oligonukleotidy připravit biotechnologickými metodami (PCR, LAMP, klonování) nebo chemickou syntézou. Biotechnologické metody se používají pro syntézu dlouhých sekvencí, jejich nevýhodou je nízká variabilita vzniklých sekvencí. Chemickou syntézou lze připravit oligonukleotidy o délce do několika

desítek monomerů s velmi vysokou variabilitou. Existují dva způsoby provedení syntézy: v roztoku a na pevné fázi, přičemž pro každý způsob bylo navrženo několik možných metod. Nejstarší metoda, H-fosfonátová, je z roku 1955 (A.R. Todd et al., 1955).² O rok později popsal H.G. Khorana metodu fosfodiesterovou.^{3; 4} R. Letsinger popsal v roce 1969 metodu fosfortriesterovou a v roce 1975 fosfit-triesterovou.⁵ V 80. letech minulého století byla popsána metoda fosforamiditová, která se stala nejpoužívanější.⁶⁻⁸ Nyní se pro chemickou syntézu oligonukleotidů používá téměř výhradně fosforamiditová metoda na pevné fázi v DNA/RNA syntetizérech.⁹

2.1.2 Fosforamiditová metoda

Fosforamiditová metoda probíhá oproti biosyntéze ve směru od 3'-konce k 5'-konci. Základní stavební jednotky jsou v tomto případě fosforamidity nukleosidů. Místo fosfátové skupiny je zde přítomna skupina fosfitová, a pro omezení vedlejších reakcí jsou navíc náchylné hydroxylové a aminové skupiny modifikované chránicími skupinami: 5'-hydroxyskupina deoxyribózy je chráněna pomocí DMT (4,4'-dimethoxytrityl), jedna hydroxyskupina fosfitu je chráněna β -cyanoethylem, zatímco místo druhé je navázána aktivační diisopropylamino skupina (Obr. 2). Ochranu exocyklických aminoskupin nukleových bází (A, C, G) můžou poskytovat různé funkční skupiny. V případě syntézy RNA musí být chráněna i 2'-hydroxyskupina.¹⁰

Obrázek 2 Struktura standardně modifikovaného 2'-deoxyadenosinfosforamiditu: fialová – fosfitová skupina, zelená – 4,4'-dimethoxytritylová chránicí skupina, žlutá – diisopropylaminová aktivační skupina, oranžová – β -cyanoethylová chránicí skupina, modrá – benzoylamidová chránicí skupina.

Syntéza probíhá ve 4 krocích, které se cyklicky opakují až do požadované délky řetězce. Začíná **deprotectací** (Schéma 1, a) prvního nukleosidu (nebo linkeru), který je připevněn na pevné fázi. Odstranění DMT z 5'-hydroxyskupiny se provádí pomocí kyseliny trichloroctové nebo dichloroctové.^{11; 12} Do reakce je přiveden v několikanásobném přebytku fosforamidový monomer a aktivátor. Následuje **coupling** (Schéma 1, b) (kondenzace). Aktivátor, např. ETT (5-(ethylthio)-1H-tetrazol), protonizuje diisopropylaminoskupinu, která se odštěpí ze 3'-konce a na její místo se naváže ochráněná 5'-hydroxy skupina prvního nukleotidu. Vzniklý fosfit triester je **oxidován** (Schéma 1, c) pomocí jódu v prostředí pyridinu na stabilnější fosfát triester. Tzv. **capping** (Schéma 1, d) se provádí nejčastěji pomocí acetanhydridu s *N*-methylimidazolem a malým přídavkem pyridinu. Nezareagované 5'-hydroxyskupiny se zablokují acetylací, aby nedocházelo k dalšímu prodlužování chybných řetězců.¹³

Po každém cyklu je odstraněn nadbytek nezareagovaných fosforamiditů a vzniklých vedlejších produktů. Při syntéze oligonukleotidů na pevné fázi lze reakční prostor promýt po každém kroku, což usnadňuje konečné čištění a omezuje vznik nechtěných produktů. Cyklus se opakuje s dalšími nukleosid fosforamiditů, až do požadované délky řetězce. Na konec dojde k odstranění ochránících skupin (deprotectce) a uvolnění řetězce z pevné fáze.¹⁴

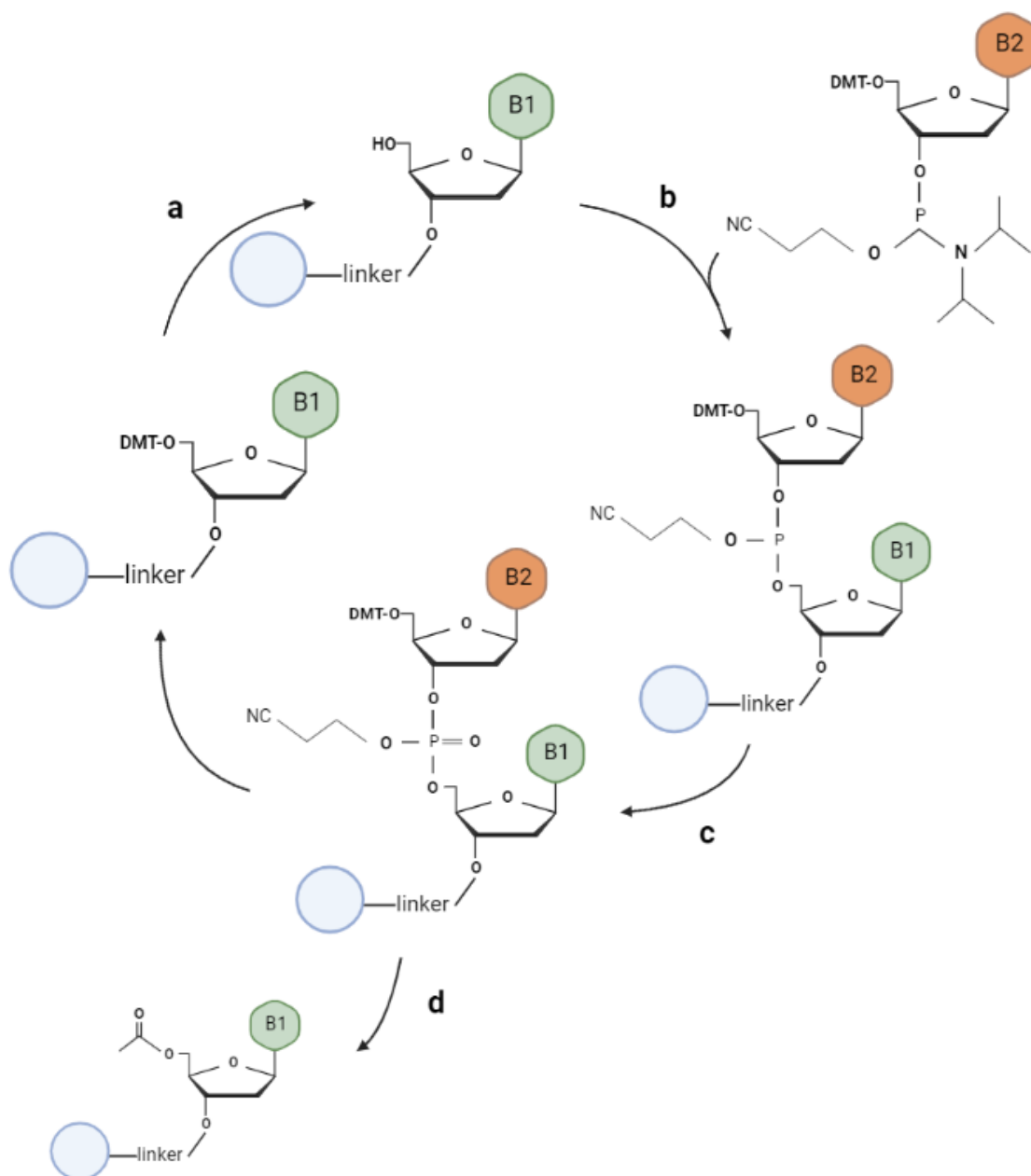
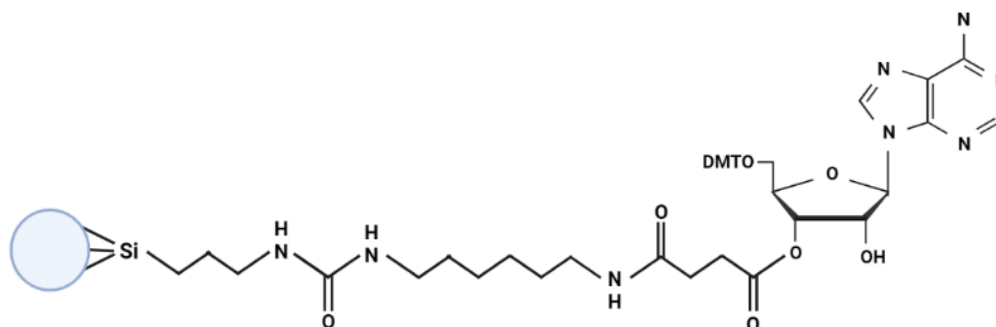

Schéma 1 Reakční cyklus fosforamiditové syntézy oligonukleotidu na pevné fázi – a) detritylace, b) coupling, c) oxidace, d) capping.

2.1.3 Typy pevných fází

Pevná fáze je polymerní inertní nosič s definovanou velikostí pórů, na který je obvykle kovalentně navázána první molekula nukleosidu, představující 3'-konec pro budoucí oligonukleotidový řetězec. Nosič musí obstát všechny kroky syntézy beze změny, po ukončení syntézy by však mělo snadno proběhnout odštěpení oligonukleotidového řetězce z pevné fáze. To většinou umožňuje **linker** – organická molekula spojující oligonukleotid s polymerem. Dlouhé molekuly linkeru také usnadňují přístup

reakčním agens k 5'-hydroxylové skupině syntetizovaného řetězce. Nejčastěji se používají alkylaminy s dlouhým řetězcem, esterově vázané přes sukcinyl na první nukleosid (Obr. 3).

Obrázek 3 Alkylamin s dlouhým řetězcem spojující fosforamidit nukleosidu a pevnou fázi. LCAA CPG 500 Å, Biosearch Technologies.

Pro fosforamiditovou metodu bývala téměř výhradně používána skleněná pevná fáze s řízenou velikostí pórů na bázi oxidu křemičitého (**CPG** – controlled pore glass). Tyto porézní nosiče jsou inertní vůči rozpouštědlům a činidlům používaným při syntéze. Velikost pórů určuje maximální možnou délku nasyntetizovaného oligonukleotidového řetězce. Komerčně dostupné jsou CPG nosiče s definovanou velikostí pórů 500 Å pro oligonukleotidy o délce do 30 nukleotidů, póry o velikosti 1000 Å pojmu řetězce dlouhé 50 nukleotidů a CPG s póry 2000 Å jsou pro řetězce do maximálně 150 nukleotidů. Nevýhodou CPG je jeho nestabilita v bazickém prostředí, které se používá při deprotekcii, což může vést ke zvýšení nečistot v konečném produktu.

Alternativou k CPG pevným fázím jsou vysoce zesíťené polystyrenové (**HCLPS**) a methakrylátové pevné fáze. Polystyrenový nosič byl prvním používaným nosičem při syntéze oligonukleotidů na pevné fázi. Kvůli některým jeho nepříznivým vlastnostem (bobtnání, rozpouštění) byl ale brzy vytěsněn silikonovými částicemi. Se zlepšením výrobní technologie se však jeho použití stává znovu populárnější a v posledních letech bylo uvedeno na trh mnoho nových materiálů (NittoPhase, NittoPhase HL, Nitto Denko; Primer Support 5G) a další jsou ve vývoji.¹⁴⁻¹⁶ Makromolekulární struktura většinou podléhá patentové ochraně. K dohledání bývají

zveřejněné pouze koncové modifikované skupiny, na kterých probíhá syntéza. Důležitými kritérii při výrobě pevných částic je reprodukovatelná úroveň bobtnání, loadingu a uniformní velikost částic.¹⁷

V případě automatizované syntézy v DNA/RNA syntetizéru je pevná fáze ve formě frit ukotvena v kolonkách nebo jamkových destičkách, díky čemuž jsou umožněny i následná deprotektce a čištění.

2.1.4 DNA/RNA syntetizér

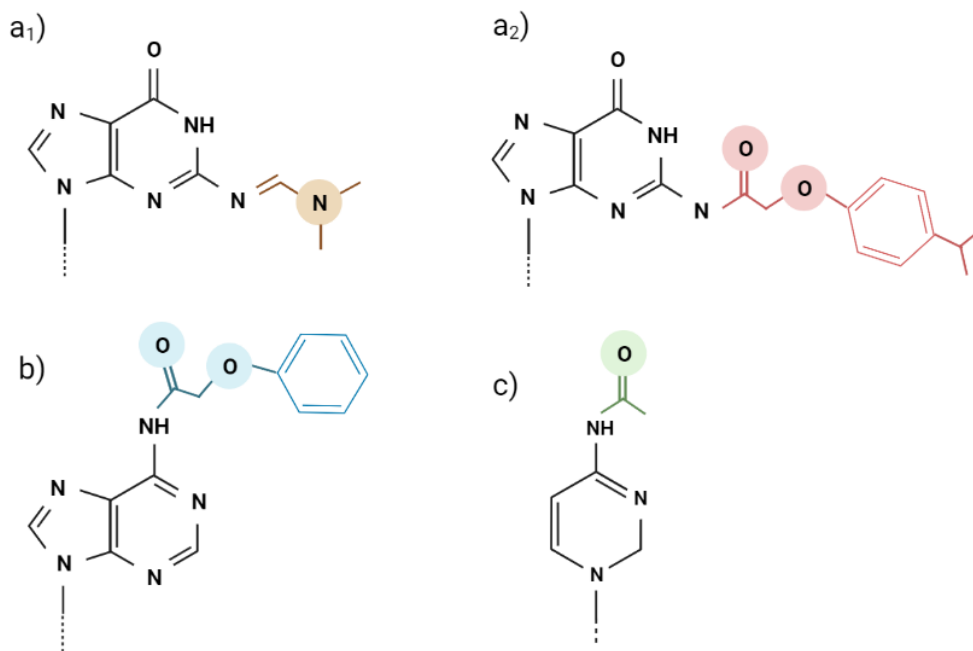
DNA/RNA syntetizér je zařízení umožňující automatizovanou syntézu oligonukleotidů o libovolné sekvenci. Součástí zařízení jsou zásobníky komponent a nádoby s reagensy, které jsou pomocí hadiček a pump přiváděny do reakční komory. Tu představuje soubor kolon (4–48 kolonek) nebo jamková destička (96 nebo 384 jamek), ve kterých je ukotven polymerní nosič. Proces je řízen z počítače a lze kontrolovat přes kontrolní panel. Doba trvání syntézy se pohybuje od desítek minut po několik hodin dle délky syntetizované sekvence.¹⁸

2.1.5 Deprotektce oligonukleotidů

Po nasyntetizování požadované délky řetězce musí dojít k jeho odštěpení od pevné fáze, resp. linkeru a ochránění jednotlivých reaktivních skupin. Standardně se vše děje během jednoho kroku pomocí koncentrovaného roztoku **hydroxidu amonného** ve vodě (28–33 %) za zvýšené teploty. Běžně používaným deprotektčním činidlem je i směs hydroxidu amonného a methylaminu v objemovém poměru 1:1 (tzv. AMA).¹⁹ Další možností je použití 0,4 M hydroxidu sodného ve směsi MeOH s vodou 4:1. Některé modifikace však mohou být labilní vůči bazickému prostředí a vyžadují mírnější podmínky deprotektce.²⁰

Skupina nejvíce labilních protektivních skupin se nazývá ochranná sada „UltraMild“. Tu lze odstranit methanolvým roztokem uhličitanu draselného, vodným amoniakem nebo vodným methylaminem při laboratorní teplotě, dále také směsí *tert*-butylamin:MeOH:voda v poměru 1:1:²¹ nebo *tert*-butylamin:voda v poměru 1:3. Ultra-UltraMild deprotektčním činidlem je 10% diisopropylamin v 0,25M roztoku β-merkptoethanolu v MeOH.²²

Příklady UltraMild chránících skupin jsou: *N*(2)-dimethylformamidyl nebo *N*(2)-isopropylfenoxyacetyl chránící guanin, *N*(2)-acetyl chránící cytosin, *N*(6)-fenoxyacetyl chránící adenin (Obr. 4).¹¹

Obrázek 4 UltraMild chránící skupiny: a₁) *N*(2)-dimethylformamidyl, a₂) *N*(2)-isopropylfenoxyacetyl, b) *N*(2)-acetyl, c) *N*(6)-fenoxyacetyl

2.1.6 Čištění oligonukleotidů

Během syntézy se nukleotid navazuje na 5'-konec prodlužujícího se řetězce. V každém reakčním cyklu je však malé procento řetězců, které nejsou prodlouženy. Vzniká tak směs oligonukleotidových řetězců o různých délkách. Čím delší řetězec se syntetizuje, tím je vyšší procento chyb a tedy větší množství nečistot (Tabulka 1). Některé aplikace vyžadují vysokou čistotu produktu, neboť přítomnost kratších sekvencí by mohla vést k nechtěným interakcím. V jiných případech (např. PCR primery) kratší řetězce výsledek neovlivní a přílišné čištění produktu by bylo neefektivní.

Tabulka 1 Výťažnosť syntézy dle počtu bází syntetizovaného oligonukleotidu

Počet bází	Efektivita				
	90,00 %	95,00 %	97,00 %	98,50 %	99,50 %
10	34,90 %	59,90 %	73,70 %	86,00 %	95,10 %
20	12,20 %	35,80 %	54,40 %	73,90 %	90,50 %
50	0,52 %	7,70 %	21,80 %	47,00 %	77,80 %
100	0 %	0,59 %	4,80 %	22,10 %	60,60 %
150	0 %	0 %	1,00 %	10,40 %	47,10 %
200	0 %	0 %	0,23 %	4,90 %	36,70 %

Následující metody se používají pro separaci požadovaného produktu od zkrácených řetězců a dalších nečistot:

Gelová permeační chromatografie (Size exclusion chromatography)

Pro odstranění nízkomolekulárních nečistot se používá gelová permeační chromatografie (GPC) neboli filtrace molekulovým sítem (SEC). Odstraňuje zbytkové vedlejší produkty, které zbyly po syntéze, štěpení a deprotekcii. Tomuto procesu se říká také odsolování. Provádí se v plastových kolonkách naplněných porézním dextranem nebo silikagelem. Během separace dochází k zachycení malých molekul (nedosyntetizované řetězce, nenavázané ionty solí) v pórech, zatímco delší molekuly oligonukleotidů procházejí kolonou s čelem mobilní fáze.

Pro mnoho aplikací (včetně PCR) je odsolování dostačující technika čištění pro oligonukleotidy do délky 35 bází, jelikož řetězce o plné délce v tomto případě převažují. Oligonukleotidy používané při klonování nebo delší než 35 bází vyžadují další metodu čištění. Výběr závisí na délce řetězce, scale syntézy a účelu použití oligonukleotidu.²³

Kolonka s reverzní fází (RP1)

Separace na kolonce s reverzní fází odstraní vysoký podíl nekompletních sekvencí. Předpokladem je, aby oligonukleotid byl syntetizován v režimu trityl-on, tedy aby byla ponechána DMT skupina na 5'-konci. Principem separace je rozdíl v hydrofobicitě mezi produktem s 5'-DMT a nekompletními sekvencemi bez 5'-DMT. Zatímco oligonukleotid v plné délce zůstává na koloně, nekompletní sekvence se vymyjí. Požadovaný produkt plné délky je poté na koloně zbaven DMT skupiny a eluován z kolonky.²³

Kapalinová chromatografie na reverzních fázích (RP-HPLC)

S rostoucí délkou řetězce se zvyšuje podíl nedosyntetizovaných sekvencí. Ne všechny tyto nečistoty se pomocí RP1 odstraní, a proto se u delších řetězců, doporučuje purifikace pomocí HPLC nebo PAGE. Vysokoúčinná kapalinová chromatografie s reverzní fází (RP-HPLC) funguje na stejném principu jako výše uvedená kolonka s reverzní fází. Vyšší rozlišení však umožňuje dosáhnout vyšší úrovně čistoty. HPLC je účinnou metodou čištění oligonukleotidů s fluorofory, jako jsou sondy qPCR, protože lipofilita fluoroforů zajišťuje vynikající oddělení produktu od kontaminantů. Kromě toho je RP-HPLC metodou volby pro větší množství produktu díky kapacitě a rozlišovacím vlastnostem kolony. Rozlišovací schopnost založená na lipofilitě se snižuje s rostoucí délkou řetězce. Proto se RP-HPLC obvykle nedoporučuje pro čištění produktů delších než 50 bází. Ačkoli lze touto metodou purifikovat i delší oligonukleotidy (až 80 bází), může to mít nepříznivý vliv na čistotu a výtěžnost.²³

Aniontově výměnná chromatografie (AEC)

Při iontovýměnné chromatografii dochází k dělení analytů na základě rozdílné síly iontových interakcí s funkčními skupinami stacionární fáze. AEC využívá jako stacionární fázi kvartérní aminy nebo jiné kladně nabitě molekuly. Ty interagují se záporně nabitými fosfátovými skupinami nukleotidů. Separace je umožněna gradientem MF. Tuto techniku lze spojit s purifikací pomocí RP-HPLC, čímž se separační proces rozšíří o druhý rozměr. Metoda je vhodná pro čištění menších množství produktů s délkou řetězce do 40-merů.^{23; 24}

Elektroforéza v polyakrylamidovém gelu (PAGE)

Principem separace PAGE je pohyb molekul v gelu působením elektrického pole. Separačními kritérii jsou náboj, a především molekulová hmotnost molekul. Tato metoda poskytuje velmi vysokou čistotu produktu (95-99 %). Výtěžnost z PAGE je nižší než u jiných metod kvůli složitým postupům potřebným pro extrakci oligonukleotidů z gelu a odstranění velké většiny zkrácených produktů. Tato technika se doporučuje, pokud je požadován vysoce purifikovaný produkt delších řetězců (≥ 50 bází).^{23; 24}

2.1.7 Možnosti analýzy oligonukleotidů

Potřeba analyzovat nasyntetizované oligonukleotidy má dva hlavní důvody. Prvním je identifikace nebo potvrzení struktury a charakterizace molekuly. Taková analýza se provádí po deprotekcii a purifikaci. Nejdůležitější charakteristiku a identifikaci poskytuje metoda **sekvenování**. Kvůli vysokým nákladům se ale příliš nevyužívá. V rutinní výrobě postačuje pro identifikaci a charakterizaci **hmotnostní spektrometrie**. V dnešní době se běžně používají dvě metody: hmotnostní spektrometrie s elektrosprejem (ESI MS) a hmotnostní spektrometrie s asistovanou laserovou desorcí/ionizací s maticí v kombinaci s detektorem doby letu částic (MALDI-TOF).²⁵ K potvrzení struktury lze také použít metodu NMR.²⁶

Častěji je ale analýza potřebná ještě před purifikací, a to z důvodu zjišťování profilu nečistot. Tyto detailnější informace o spektru nasyntetizovaných oligonukleotidů poskytují separační metody a metody kapilární elektroforézy. Před analýzou se většinou provádí tzv. prepurifikace k odstranění hrubých nečistot. Použitá analytická metoda pak může být shodná s metodou purifikační.

Ze separačních technik lze použít IEC (iontově výměnná chromatografie), IP RP LC (iontově párová kapalinová chromatografie na reverzní fázi), obojí s detekcí UV nebo MS. Z metod kapilární elektroforézy se nejčastěji používá kapilární zónová elektroforéza. Dobré výsledky poskytuje také kapilární elektroforéza s pulzním polem.²⁷ Variantou může být i kapilární gelová elektroforéza.²⁸

Optimální metodou se nedá nazvat žádná z vyjmenovaných, výběr je velmi individuální a závisí na délce řetězce, případně modifikacích oligonukleotidu, analyzovaném množství a také technickém vybavení laboratoře.

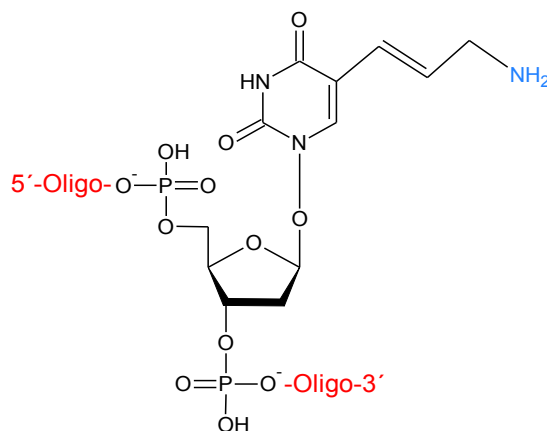
2.1.8 Modifikace nukleotidů

Pro syntézu oligonukleotidových řetězců se často používají modifikované monomery, a to z několika důvodů:

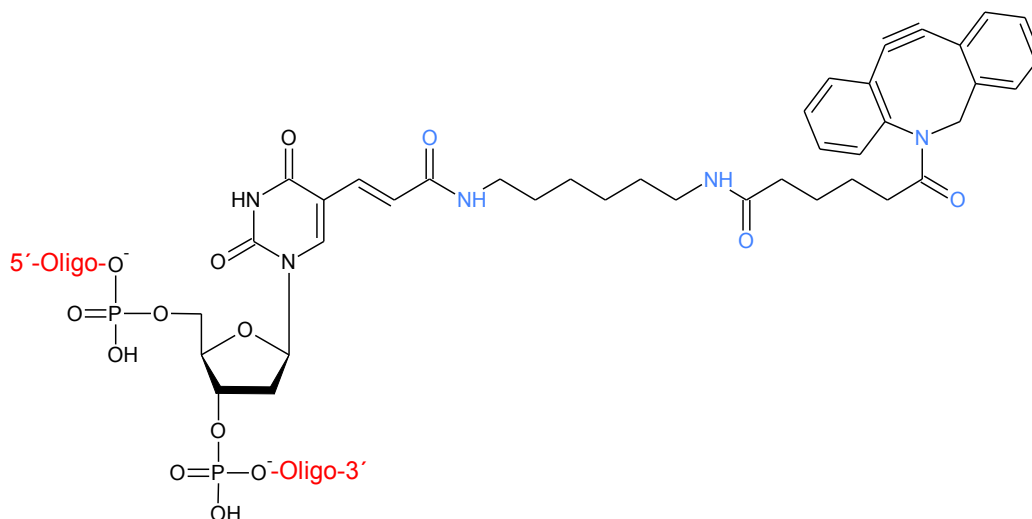
- usnadnění syntézy (použití chránících a aktivujících skupin),
- zlepšení vlastností pro použití *in vivo* (zvýšení rezistence vůči nukleázám, zvýšení lipofility pro lepší průnik přes buněčné membrány).
- umožnění detekce (navázání specifických molekul, např. fluoroforů, radioizotopů, biotinu).

Použití protektivních skupin bylo diskutováno v kapitole 2.1.2. Z důvodu zaměření této práce se dále budu zabývat pouze modifikacemi, které umožňují zavedení specifických neradioaktivních molekul pro umožnění detekce.

Obměny lze provádět na všech částech molekuly: bázi, cukru, fosfátu. Specifické molekuly lze připojit i na 3'- nebo 5'-konec oligonukleotidu. Reaktivní funkční skupiny pro přípravu konjugátů jsou: amin, thiol, karboxyl, azid, alkenyl, alkynyl, aldehyd a fosfátové funkční skupiny (např. 5'-monofosfát, fosforothioát). Pro připojení značící molekuly v řetězci oligonukleotidu se nejčastěji využívá substituce na thyminu nebo uracilu (Obr. 5,6).

Obrázek 5 Příklad modifikované báze nukleotidu - aminoallyl-dU.

Obrázek 6 Příklad modifikované báze nukleotidu - DBCO-dT.

2.1.9 Možnosti značení

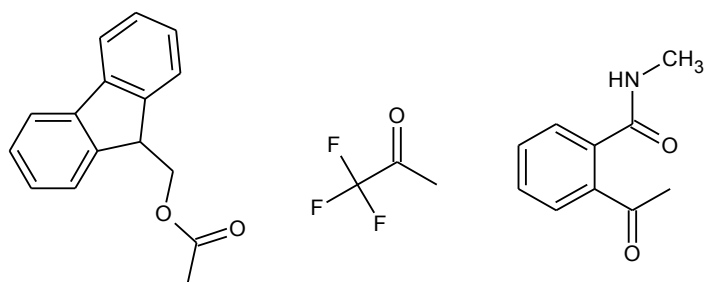
Existují dva hlavní způsoby, jak zavést molekulu fluoroforu do oligonukleotidového řetězce. První způsob zahrnuje přípravu fluorescenční značkou modifikovaného fosforamiditu. Taková molekula může být do řetězce inkorporována během syntézy oligonukleotidového řetězce fosforamiditovou metodou, většinou ale pouze na 5'-konec řetězce. Druhým způsobem je navázání reaktivní skupiny na požadované místo v řetězci a následná specifická reakce s ligandem nesoucím fluorofor. Výhodou druhého způsobu je možnost postsyntetické konjugace s fluoroforem na libovolnou pozici v oligonukleotidovém řetězci, a to buď před, nebo po finální deprotekcí, dle stability molekuly. Další možností je použití modifikovaných bází nebo pevných fází s fluorescenčními vlastnostmi.

Aminy

Nejčastěji používanou funkční skupinou navázanou na oligonukleotidovém řetězci je aminoskupina. Nejjednoduššími modifikacemi vznikají 5'-amino 2',5'-dideoxynukleosidové deriváty. Dále lze na nukleosidy navazovat 2-aminoethanol, 3-aminopropanol, 6-aminohexanol, 12-aminododekanol, aminoethylenglykol a amino-tetraethylenglykol.²⁹ Pro modifikaci oligonukleotidu na 3'-konci byly použity *N*-Fmoc-2-amino-1,3-propandiolové deriváty a *N*-Fmoc-2-aminobutyl-1,3-propandiolové deriváty. K přímé alkylationi 2'-OH skupiny ribonukleosidu může být použit *N*-(5-bromopentyl)ftalimid. Zavedená aminová

skupina musí být během syntézy chráněna před nežádoucími reakcemi. K tomu slouží některé z následujících protektivních skupin (Obr. 7).⁹

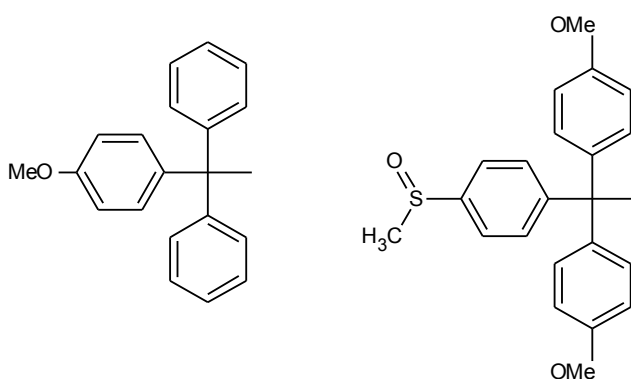
Ligandy, které reagují se zavedenou aminoskupinou, obsahují reaktivní skupiny, jako jsou: *N*-hydroxysukcinimidyl estery,^{30; 31} chloridy kyselin,³² sulfonylchloridy,³³ izothiokyanáty.³⁴

Fmoc

TFA

PDA

MMT

DMS(O)MT

Obrázek 7 Amino-chránící skupiny: Fmoc – fluorenylmethyloxykarbonyl, TFA – trifluoroacetyl, PDA – diamid kyseliny ftalové, MMT – monomethoxytrityl, DMS(O)MT – 4,4'-dimethoxy-4''-methylsulfonyl-trityl

Thioly

Thiolové deriváty tvoří konjugáty s maleinimidovými a haloacetamidovými ligandy. K jejich syntéze se používají S-trityl-5'-merkapt-2'-5'-dideoxynukleosidy³⁵ nebo merkptoalkoholy jako jsou 3-merkptopropanol a 6-merkptohexanol. Thiolová skupina bývá chráněna tritylovou skupinou.^{36; 37}

Karboxylové kyseliny

Oligonukleotidy modifikované deriváty karboxylových kyselin slouží spíše jako meziprodukty při přípravě aminoderivátů nebo pro imobilizaci oligonukleotidů na povrchy nesoucí aminoskupiny.

Modifikace nukleové báze karboxylovou skupinou na 5. pozici 2'-deoxyuridinu dává vzniknout karboxy-dT fosforamiditu. Tuto molekulu lze inkorporovat i do středu oligonukleotidového řetězce.³⁸

Aldehydy

Aldehydy velmi ochotně a selektivně reagují s hydraziny, hydrazidy a hydroxylaminovými deriváty, čehož se využívá pro imobilizaci oligonukleotidů na pevné fázi, reakci s proteiny, polymery a přípravu oligonukleotidových konjugátů.⁹

Alkeny, alkyny

V posledních letech zaznamenávají velký úspěch reakce, které mohou být provedeny selektivně v živých biologických vzorcích, takzvané bioortogonální reakce.³⁹ Zahrnují několik konjugačních reakcí, které využívají alkenové nebo alkynové deriváty oligonukleotidů. Jedny z prvních reakcí, které byly aplikovány, byly Diels-Alderovy cykloadice. Pro modifikaci oligonukleotidu byl použit 1,3-hexadien nebo furanový derivát a jako ligand sloužila funkční molekula s navázaným maleimidem, který se chová jako dienofil. Tento typ reakce byl použit pro přípravu konjugátů s fluorescenčními molekulami, biotinem a peptidy.⁴⁰⁻⁴²

Dalšími velmi oblíbenými postsyntetickými reakcemi oligonukleotidů je staly 1,3-dipolární cykloadice mezi alkyny a azidy, známé pod pojmem ‚**click chemie**‘ (viz kapitola 2.3).⁴³ Alkyny mohou být do oligonukleotidového řetězce zavedeny buď přímou inkorporací alkynového fosforamiditu nebo reakcí oligonukleotidu, nesoucí amino- nebo karboxylovou skupinu, s reaktivní aktivovanou esterovou nebo aminoskupinou na molekule alkynu.⁴⁴⁻⁴⁶ Další možností je enzymatická inkorporace nukleosidtrifosfátu do DNA pomocí DNA polymerázy.⁴⁷

Jedním z nejjednodušších fosforamiditů používaných pro zavedení alkynu do oligonukleotidového řetězce byl hex-5-yn-1-ol fosforamidit.^{46; 48} Reaktivitu měly usnadnit spojovací molekuly s aktivovaným donorem trojné vazby typu

propynylamino aromatických karboxylových kyselin a další.⁴⁹ Pro zavedení alkynové skupiny na pyrimidin byla vybrána pozice 5. Skupina Carella a Seela vyvinula alkynyl-dU a dC.^{50; 51} Purinové nukleosidy byly modifikovány na 7-deazapuriny.^{52; 53} Byla také popsána modifikace na 2'-pozici uridinu.⁵⁴

Do fosfátových vazeb byly zavedeny alkynylové skupiny záměnou 2-kyanoethylové skupiny za 4-pentynyllovou.⁵⁵ Dále byla popsána syntéza oligonukleotidů obsahujících 1-ethynyl-2-deoxy-β-D-ribofuranosu a účinná konverze ethynylové skupiny na několik 1,2,3-triazolů, čímž vznikají nová analoga nukleobází.⁵⁶ V jiné studii byla popsána syntéza 5-dipropargylamin-dU fosforamiditu.⁵⁷ Tento bifunkční derivát je schopen vést dvě po sobě jdoucí click reakce, čímž se zvyšuje počet potenciálních derivátů získaných click chemií.⁵⁸⁻⁶⁰

2.1.10 Využití

Syntetické oligonukleotidy našly široké uplatnění na poli molekulární biologie, genetiky i medicíny, od základního výzkumu až po klinické použití.

Neznačené oligonukleotidy slouží jako moderní léčiva pro genovou terapii. Celkem 16 terapeutik na bázi nukleotidů bylo schválených FDA/EMA v roce 2022. Jejich principem je znemožnění syntézy toxického proteinu nebo obnova syntézy chybějícího proteinu na genetické úrovni navázáním na cílovou mRNA na základě komplementarity bází (Watson-Crickovo párování).⁶¹

Značené oligonukleotidy slouží pro molekulárně-biologické a genetické experimenty, jako diagnostika, primery nebo sondy v PCR.

Oligonukleotidové sondy/značky umožňují detekci a kvantifikaci amplifikovaných požadovaných úseků DNA nebo RNA. To pomáhá objasňovat základní buněčné procesy, jako například skládání, replikaci, transkripci a translaci. Dále umožňuje vizualizovat subcelulární lokalizaci nukleových kyselin, zejména mRNA.

V biotechnologii umožňují značené nukleotidy sekvenování chromozomů, plazmidů i celých genomů, transkriptomovou analýzu, mutační analýzu, studium genetické variability nebo identifikaci osob. K tomu slouží zejména metody PCR a NGS (next generation sequencing).

2.2 Fluorescenční značení

Fluorofory jsou molekuly, které mají schopnost fluorescence nebo jejího zhášení (quenching). U těchto molekul se ve struktuře nejčastěji nachází aromatické jádro nebo jiný konjugovaný systém dvojných vazeb. Fluorofory můžeme dělit na vnitřní (intrinsic) a vnější (extrinsic). Vnitřní neboli vlastní fluorofory se vyskytují přirozeně. Jsou jimi například aromatické aminokyseliny (Trp, Tyr, Phe), NADH, vitamin A, hemoglobin, chlorofyl. Jejich aktivitu lze měřit přímo. Vnější neboli nevlastní fluorofory jsou syntetické molekuly. Mohou se vázat na biomolekuly, které nevykazují fluorescence, čímž umožňují jejich detekci. Pokud je vazba kovalentní, nazýváme je fluorescenční značkou (anglicky fluorescent labels/tags), nekovalentně vázané fluorofory jsou fluorescenční sondy (fluorescent probes).^{62; 63}

Jednotlivé fluorofory můžeme charakterizovat na základě jejich fotofyzikálních vlastností. Jsou jimi: vlnová délka při maximální absorpci ($\lambda_{\text{abs}}^{\text{max}}$), poločas fluorescence (τ S), vlnová délka při maximální emisi ($\lambda_{\text{em}}^{\text{max}}$), fluorescenční kvantový výtěžek (Φ_F), Stokesův posun ($\Delta\lambda_{\text{em}}^{\text{max}} - \lambda_{\text{abs}}^{\text{max}}$) a molární absorpční koeficient (ϵ). Pro použití v biologických vzorcích je třeba brát v potaz také rozpustnost ve vodných roztocích, náboj, velikost a tvar molekuly, cytotoxicitu a snadnost biokonjugace na požadovanou molekulu pro tvorbu značky. Ideální vlastnosti fluorescenční značky jsou shrnuty níže (Tabulka 2).

Tabulka 2 Optimální vlastnosti fluorescenční značky.

Fotofyzikální	Chemické	Fyzikální
dlouhá doba dohasínání	vysoká rozpustnost ve vodě	malá velikost
značný Stokesův posun	netoxicity	nenáchylnost k agregaci
vysoká intenzita záření	snadná syntéza	náboj (+, -, neutrální)
vysoká fotostabilita	snadná biokonjugace	
	vysoká čistota	

Dle velikosti molekuly se fluorofory dělí na fluorescenční barviva (200 – 1000 Da), proteiny, polymery a nanočástice (quantum dots).⁶⁴ Malé organické molekuly fluorescenčních barviv můžeme dále rozdělit na typy dle základního strukturního skeletu, od kterého jsou odvozené, viz Tabulka 3.

Tabulka 3 Rozdělení používaných fluoroforů dle chemické struktury.⁶⁴

Základní strukturní skelet	Příklady používaných molekul
xanthen	fluorescein, rhodamin, Oregon green, eosin, Texas red, aminobenzopyranoxanthy (ABPXs) přemostěné tetra-aryl-p-chinodimethany (BTAQs) ⁶⁵
cyanin	cyaniny, indocarbocyaniny, oxarbocyaniny, thiocarbocyaniny, merocyaniny, SYBR Green I
squarain	Seta, Square, aminosquarain, dicyanomethylensquarain, Squarain-rotaxanové deriváty
naftalen	dansylové a prodanové deriváty
kumarin	kumariny, 7-hydroxykumariny, MUG, MUP, DiFMUP, Pacific blue
oxadiazol	pyridyloxazol, nitrobenzoxadiazol, benzoxadiazol
anthracen	anthrachinony, DRAQ5, DRAQ7, CyTRAK Orange
pyren	Cascade blue
oxazin	Nile red, Nile blue, Kresylova violet', oxazin170
akridin	proflavin, akridinová oranž, akridinová žlut'
arylmethin	auramin, krystalová violet', malachitová zeleň
tetrapyrrol	porfin, ftalocyanin, bilirubin
dipyrrromethen	BODIPY (borondipyrrromethane), aza-BODIPY

Pojem fluorescenční barvivo byl použit již na počátku 20. století, využití pro značení biomolekul se datuje od roku 1942.^{66; 67} Od té doby našly fluorofory široké uplatnění na poli molekulární biologie, genetiky a biomedicíny, a to jak ve výzkumu, tak i v klinické praxi. Nejčastěji bývají fluorescenční barviva součástí sond, které se používají k detekci proteinů a nukleových kyselin.

Konkrétní metody, ve kterých se fluorescenční značení používá, jsou např.:

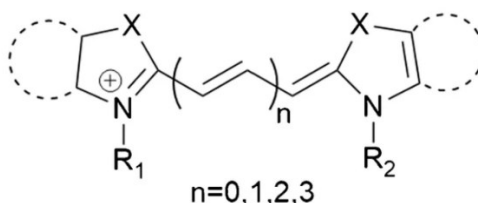
- imunoeseje – biochemické testy na principu vazby antigen-protilátka,
- DNA microarray (DNA čip) - profilování genové exprese,
- elektroforetické testy pohyblivosti (EMSA) - identifikace a analýza protein-DNA/RNA interakcí,

- real-time immunoquantitative PCR (iqPCR) - kombinace metod ELISA a PCR,
- fluorescenční in situ hybridizace (FISH) – hledání specifické sekvence v chromozomu (zjišťování mutací).

K detekci fluorescence slouží např. průtoková cytometrie, fluorescenční mikroskopie, spektrofluorimetry, fluorescenční skenery (se čtečkou mikrodestiček, "light-up probes," *in vivo* imaging).⁶⁸

2.2.1 Cyaninová barviva

Cyaninová barviva jsou rigidní planární molekuly vykazující fluorescenci.⁶⁹ Jejich struktura obsahuje většinou lichý počet elektronově deficitních methinových skupin, které tvoří systém konjugovaných dvojných vazeb. Tento řetězec mívá na každém konci navázaný heterocyklus (pyrrol, imidazol, thiazol, pyridin, chinolin indol, benzothiazol), aromatický kruh nebo jiný cykloalken obsahující dusík, z čehož jeden dusík je terciární a druhý kvarterní. To dohromady tvoří velký π -konjugovaný systém zodpovědný za fluorescenční vlastnosti molekuly (tzv. push-pull elektronový systém chromoforů).⁷⁰

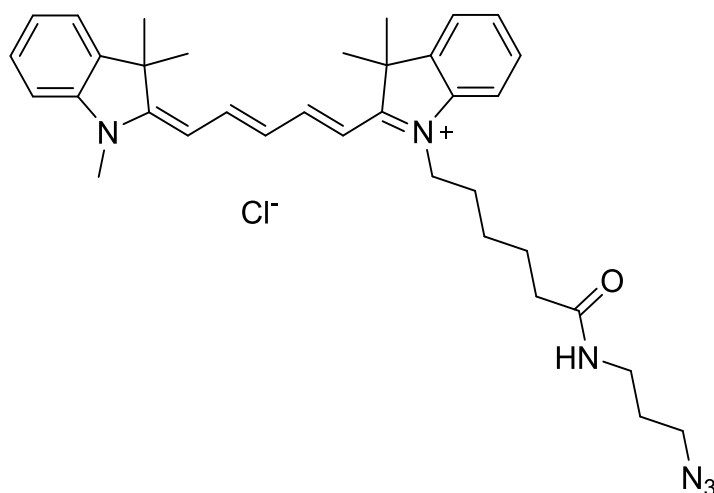
Obrázek 8 Obecná struktura cyaninů

Díky vynikajícím fotofyzikálním a chemickým vlastnostem, jako je vysoký molární absorpční koeficient, vysoký fluorescenční kvantový výtěžek, relativně dlouhé absorpční a emisní vlnové délky (mezi 450 a 750 nm), dobrá biokompatibilita a nízká toxicita, jsou cyaninová barviva hojně využívána pro přípravu biologických sond. Tyto fluorofory se váží specificky i nespecificky na různé biologické struktury, např. enzymy, protilátky, nukleové kyseliny. Nevýhodou použití těchto barviv je jejich nestabilita a zejména vysoká fotosenzitivita. Cyaniny také neprostupují membránami živých buněk, což snižuje možnost využití při *in vivo* experimentech.^{62; 71}

Cyaniny se dělí na různé strukturní typy, např. **streptocyaniny** mají dusíky pouze methylované, **hemicyaniny** mají jeden dusík součástí heterocyklu a **uzavřené cyaniny** mají oba dusíky součástí heterocyklu.⁷²

Pro přípravu fluorescenčních konjugátů s nukleovými kyselinami se nejvíce používají uzavřené cyaniny obsahující dva indolové kruhy spojené polymethinovým můstkem, tzv. **tetramethylindo(di)-karbocyaniny**, konkrétně barviva s kódovým označením Cy3 a Cy5. Číslovka v tomto případě udává počet methinových můstků mezi indoly. Molekuly mohou být dále modifikovány různými funkčními skupinami pro zvýšení hydrofility a specifickými reakčními skupinami pro konjugaci s biologickými molekulami.

Cy5 je dnes považováno za tradiční fluorescenční barvivo, které lze velmi jednoduše detekovat. Jeho maximální absorpce i emise se nachází v oblasti far-red ($\lambda_{\text{abs}}^{\text{max}} = 648 \text{ nm}$, $\lambda_{\text{em}}^{\text{max}} = 670 \text{ nm}$) a jeho molární absorpční koeficient má hodnotu $\epsilon = 250000 \text{ cm}^{-1}\text{M}^{-1}$, tudíž lze snadno vidět i pouhým okem.⁷³

Obrázek 9 Strukturní vzorec sloučeniny Cyanine5-azid

2.3 Click chemie

Pojem ‚click chemie‘ představuje širokou skupinu reakcí, které jsou jednoduché na provedení, probíhají ve vodném prostředí, jsou stereospecifické a dosahují vysokých výtěžků s minimem vedlejších produktů.⁷⁴ Poprvé tento termín použil K.B. Sharpless v roce 1999 a v roce 2022 byl za objev click chemie oceněn Nobelovou cenou.^{39; 75}

Reakce, které splňují předchozí kritéria se rozdělují do 4 základních typů:

- nukleofilní substituce;
- adice na C-C násobnou vazbu (Michaelova adice, epoxidace, dihydroxylace, aziridinace);
- reakce nealdolového typu (kondenzace *N*-hydroxysukcinimidu);
- cykloadice (Diels–Adlerova reakce, Huisgenova cykloadice).⁷⁴

Při Huisgenově cykloadici se konjuguje azid s alkylovou skupinou za vzniku 1,2,3-triazolového můstku. Tyto funkční skupiny jsou chemicky nereaktivní vůči většině funkčních částí jiných biologických substrátů (lipidům, proteinům, nukleovým kyselinám), v biologických molekulách se téměř nevyskytují, přesto je lze snadno do skeletu velkých organických molekul zavést, tudíž reakce probíhá v živém prostředí velmi specificky. Takové reakce se označují jako bioortogonální a biokompatibilní.

CuAAC (alkyn-azidové cykloadice katalyzované mědí)

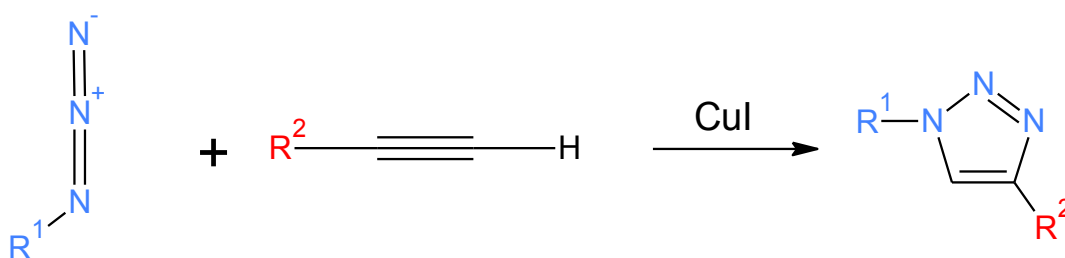

Schéma 2 Obecné schéma azid-alkynové cykloadice katalyzované mědí

Aby reakce proběhla kvantitativně, bývá katalyzována mědí. Katalýza CuI nejenže významně snižuje aktivační bariéru cykloadice s terminálními alkyny, ale také vede výhradně k 1,4-disubstituovaným 1,2,3-triazolům. CuI však způsobuje oxidační stres živým buňkám vedoucí k degradaci aminokyselin. To omezuje použití při *in vivo*

aplikacích. Navíc pro vysoký výtěžek bývá vhodné zvýšení teploty reakce, což může způsobit rozklad fluorescenčního barviva při jeho konjugaci na oligonukleotid.

S cílem překonat tato omezení bylo věnováno velké úsilí vývoji katalytických systémů obsahujících Cu^+ chelatuující ligandy pro zvýšení kinetiky a stabilizaci oxidačního stavu Cu^+ . Alternativně se jako účinné biokonjugační reakce pro aplikace *in vitro*, kde nelze použít katalyzátory Cu , ukázaly SPAAC, které byly původně vyvinuty pro studium dynamických procesů biomolekul v živých systémech.⁷⁶

SPAAC (pnutím podporované azido-alkynové cykloadice)

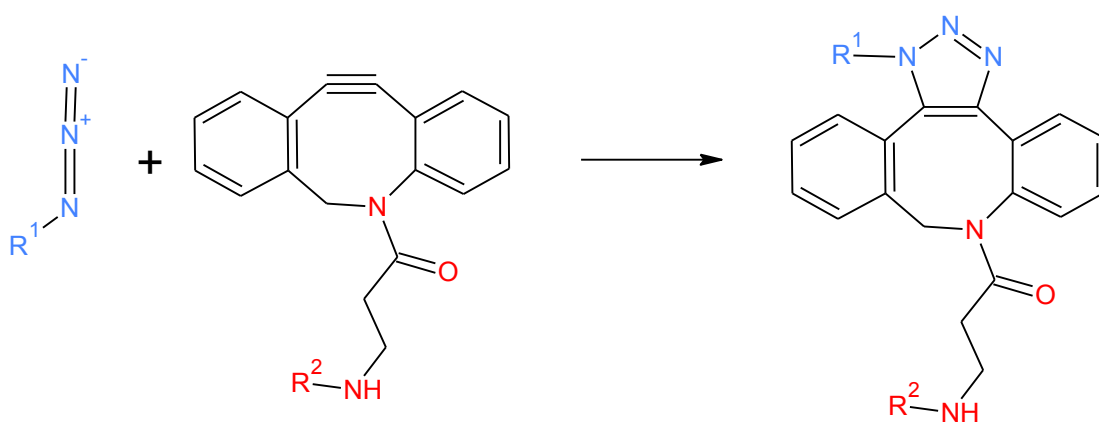

Schéma 3 Obecné schéma azid-alkynové cykloadice podporované pnutím

Skupina americké vědkyně Carolyn Ruth Bertozzi objevila výhody vnitřního kruhového napětí cyklooktynů, jako účinného způsobu snížení aktivační bariéry AAC, a vytvořila tak alternativu k použití kovových katalyzátorů. Tuto metodu následně použila pro fluorescenční značení proteinů a glykanů na povrchu buněk v živých buňkách a organismech. Díky své jednoduchosti a skvělé ortogonalitě si SPAAC rychle osvojilo mnoho dalších skupin nejen pro studium dynamických procesů biomolekul v živých systémech, ale také jako výkonnou spojovací technologii v nanotechnologiích a v materiálové a polymerní vědě. V roce 2022 získala C. R. Bertozzi za tento objev společně s Mortenem Meldalem a Karlem Barrym Sharplessem Nobelovu cenu za chemii.³⁹

3. Cíl práce

Cílem této práce bylo ověřit, zda lze pro přípravu oligonukleotidových sond použít postsyntetickou metodu značení na pevné fázi pomocí click chemie a optimalizovat tuto metodu pro její efektivní využití. Pro experiment bylo použito tradiční fluorescenční barvivo Cyanine5 ve formě azidu a oligodeoxyribonukleotidové sekvence vázané na porézním nosiči a s DBCO navázaným přes spojovací řetězec na 5'-konci (23. baze), nebo s DBCO modifikovanou T-bází na 2., resp. 10. pozici od 3'-konce řetězce. Díky DBCO je umožněn následný click fluorescenční značky reakcí SPAAC.

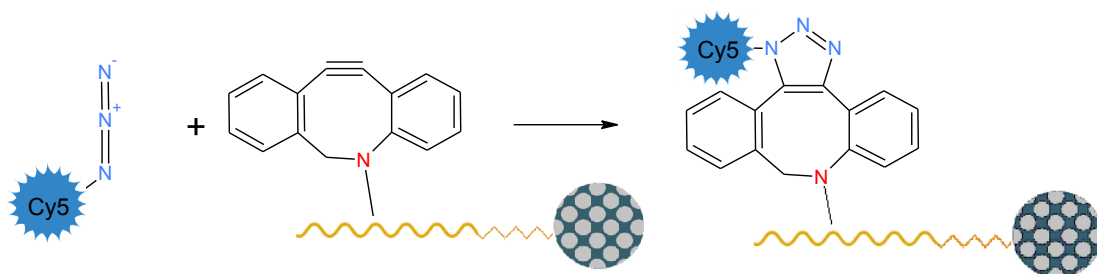

Schéma 4 Značení oligonukleotidu pomocí click chemie

Sledovali jsme vliv koncentrace fluorescenčního barviva a typ použité pevné fáze pro značení oligonukleotidů na třech různých pozicích. Samostatně jsme sledovali vliv doby reakce na efektivitu značení.

4. Experimentální část

4.1 Metodika

4.1.1 Chemikálie a použité přístroje

4.1.1.1 Chemikálie

- Cyanine5 azid (Cy5) – 25 mg v pevné formě, kat. č. D3030 (Lumiprobe, Německo)
- tetrahydrofuran (THF) bez stabilizátoru, pro HPLC, $\geq 99,9\%$, (Sigma Aldrich, St. Louis, USA), sušený pomocí PureSolv MICRO Solvent Purification Systems,
- pevné fáze s nasyntetizovanými a nedeprotektovanými řetězci oligonukleotidů modifikovanými pomocí DBCO (ON) – viz 4.1.1.3 (Generi Biotech, Česko),
- deprotekční činidlo 1 (0,05M roztok K_2CO_3 v MeOH) – příprava viz 4.1.2,
- deprotekční činidlo 2 (32% vodný roztok NH_3) – (Merck, Německo),
- methanol (MeOH) – pro HPLC, gradient grade, $\geq 99,9\%$ (VWR Chemicals, Francie),
- roztok pro výměnu K^+ iontů za Na^+ (0,15M roztok octanu sodného ve vodě) – příprava viz 4.1.2,
- uH_2O – demineralizovaná purifikovaná voda s použitím pro HPLC, vyráběna pomocí membránového systému Millipore (Merck, Německo),
- triethylaminoacetátový pufr (TEAA) 0,05M – příprava viz 4.1.2,
- CH_3COOH – p.a., $\geq 99,8\%$ (Sigma Aldrich, St. Louis, USA),
- triethylamin bezvodý (TEA) (Fluorochem Ltd, Hadfield, UK),
- acetonitril (ACN) – pro HPLC, gradient grade, $\geq 99,9\%$, (Sigma Aldrich, St. Louis, USA; VWR Chemicals, Francie).

4.1.1.2 Přístroje a laboratorní zařízení

- Analytické váhy – AT21 Comparator FACT, $d = 0,001$ mg (Mettler Toledo, Belgie),

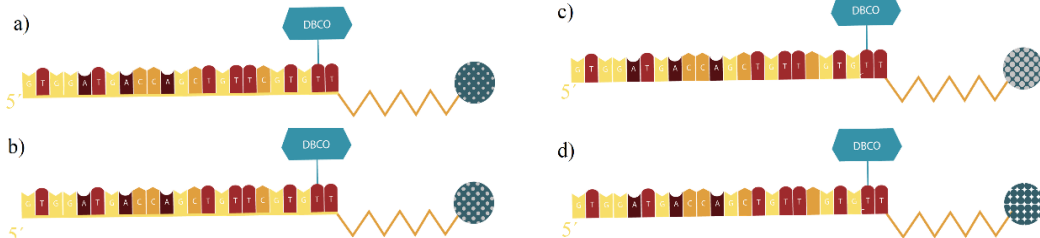
- analytické váhy – ABJ-NM/ABS-N, d = 0,1 mg (KERN, Německo),
- třepačka – Vibramax 100 (Heidolph, Německo),
- kolonky pro SEC – CentriPure N10, Zotadex Gel Filtration Columns (EmpBiotech, Německo),
- vortex – Wizard IR advanced (Velp scientifica, Itálie),
- vakuová centrifuga – Integrated SpeedVac (ThermoFisher, USA)
- rotační odparka s teflonovým nástavcem – Hei-VAP Value Digital (Heidolph, Německo),
- pH metr – (Druopta, Praha, Československo),
- nylonová membrána – 0,22 μm , 47 mm (GVS North America, USA),
- HPLC systém – Shimadzu LC20 chromatograf (DGU-20A3 solvent degasser, dvě binární gradientové pumpy LC-20AD, SIL-20AC autosampler, CTO-20AC termostat, SPD-M20A photodiode array detector (PDA), CBM-20A system controller) (Shimadzu, Kyoto, Japan),
- LabSolutions software 5.3 (Shimadzu, Kyoto, Japan),
- hmotnostní spektrometr – MALDI Autoflex II (Bruker DALTONICS, Německo).

4.1.1.3 *Výchozí oligonukleotidy*

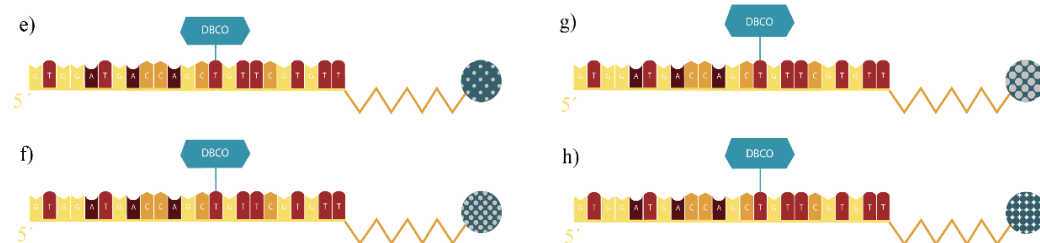
Pro všechny reakce byl použit oligodeoxyribonukleotidový řetězec 23-mer o shodné sekvenci 5'-GTG GAT GAC CAG CTG TTC GTG TT-3', na který byl navázán DBCO ve formě fosforamiditu na 5'-konec řetězce (5') anebo byly použity T báze modifikované DBCO na 2. (3'), respektive 10. pozici (X') od 3'-konce řetězce. Báze jednotlivých nukleotidů byly chráněny sadou UltraMild. Každý typ modifikovaného oligonukleotidového řetězce byl navázán přes linker na jeden ze 4 typů použité pevné fáze (CPG500Å/1000Å/2000Å/HCLPS). Celkem tak bylo zkoumáno 12 druhů nedeprotektovaných oligonukleotidových řetězců modifikovaných DBCO vázaných na pevné fázi (ON). Jejich schématické znázornění je na Obr. 10.

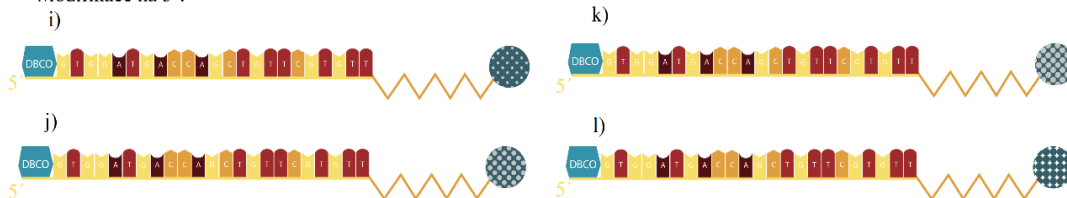
Modifikace na 3':

Modifikace na X':

Modifikace na 5':

Obrázek 10 Schématické znázornění jednotlivých druhů ON: a) 3'-CPG500Å, b) 3'-CPG1000Å, c) 3'-CPG2000Å, d) 3'-HCLPS, e) X'-CPG500Å, f) X'-CPG1000Å, g) X'-CPG2000Å, h) X'-HCLPS, i) 5'-CPG500Å, j) 5'-CPG1000Å, k) 5'-CPG2000Å, l) 5'-HCLPS.

4.1.2 Přípravy roztoků

Roztoky Cy5

Byly připraveny roztoky o čtyřech různých koncentracích navážením krystalické formy Cy5 do tmavých skleněných vialek a rozpuštěním v dostatečném množství THF pro 12 click reakcí prováděné najednou těsně po naředění (Tabulka 4). Kvůli malému

množství fluorescenčního barviva byly reakce se 100mM roztokem prováděné postupně.

Tabulka 4 Navážená a odměřená množství pro přípravu Cy5 roztoků.

Koncentrace Cy5 [mmol/l]	Objem THF na 1 vzorek [μ l]	Navážka Cy5 [mg]	Celkový objem THF [μ l]
0,1	400	0,290	4800
1	200	1,443	2400
10	200	14,430	2400
100	200	12,025	200

Deprotekční činidlo 1 – připraveno navážením 0,691 g K_2CO_3 , rozpuštěním ve 100 ml MeOH a mícháním na magnetické míchače přes noc,

Roztok $Na^+ CH_3COO^-$ – připraven navážením 1,231 g octanu sodného a rozpuštěním ve 100 ml uH_2O .

TEAA – nejprve byl připraven 2M zásobní roztok smícháním 242 ml uH_2O , 48 ml CH_3COOH a 110 ml TEA. Tato směs byla míchána 48 hodin na magnetické míchače. Poté bylo pomocí TEA upraveno pH na 7,0. Tento roztok byl uchováván v tmavé lahvi. Pro analýzu byl připraven 0,05M roztok odebráním 12,5 ml zásobního roztoku a doplněním v odměrné baňce z tmavého skla o objemu 500 ml po rysku. Před použitím byl tento roztok přefiltrován přes nylonovou membránu.

4.1.3 Značení ON

Do skleněných vialek s neporušeným septem bylo navažováno množství odpovídající 30 nmol loadingu (molárního množství prvního navázaného nukleosidu) jednotlivých ON daných výrobcem. Navažováno bylo s přesností na tisícinu miligramu $\pm 15\%$ (Tabulka 5).

Tabulka 5 Loading a navažované množství dle typu pevné fáze

typ pevné fáze	loading [nmol/mg]	navazované množství [mg]
500 Å CPG	40	0,638 – 0,862
1000 Å CPG	27	0,944 – 1,277
2000 Å CPG	23	1,109 – 1,500
1000 Å HCLPS	17	1,500 – 2,020

K naváženým ON bylo přidáváno 200 μ l roztoku Cy5 o koncentracích 1 mM, 10 mM, 100 mM a 400 μ l roztoku Cy5 o koncentraci 0,1 mM. Reakce probíhaly bez přístupu světla za nepřetržitého třepání 24 hodin při teplotě 23 °C.

4.1.4 Derotekce

Po 24 hodinách byl pipetou odebrán roztok nenavázaného fluorescenčního barviva. Konjugát ON s Cy5 na pevné fázi byl ve vialce promyt čistým THF do čira, čirý THF byl poté odpipetován a odpařen za přístupu vzduchu. Na závěr bylo přidáno 500 μ l derotekčního činidla pro UltraMild báze (0,05M roztok K_2CO_3 v MeOH). Derotekce probíhala opět bez přístupu světla za nepřetržitého třepání po dobu 2 hodin.

4.1.5 Čištění

K derotektovaným vzorkům bylo přidáno 500 μ l roztoku $Na^+ CH_3COO^-$. K přečištění výsledných konjugátů byly použity kolonky CentriPure N10 určené k odstranění malých molekul od oligonukleotidů delších než 10 nukleotidů metodou GPC. Kolonky byly nejprve několikrát promyty uH_2O . Celý objem vialky (1000 μ l) byl nanesen skleněnou Pasteurovou pipetou na kolonku o celkovém objemu 1500 μ l. Po vsáknutí vzorku bylo na kolonku naneseo 500 μ l uH_2O , přičemž se eluát nechal odkapávat do odpadní kádinky. Jelikož se oligonukleotidové řetězce o plné délce eluují s čelem mobilní fáze (uH_2O), bylo poté na kolonku naneseo 1000 μ l uH_2O , během níž bylo odebíráno 1000 μ l eluátu do popsané plastové vialky. Ve výsledném eluátu se tak nacházely mobilní fáze (uH_2O) a řetězce oligonukleotidů o délkách blízkých 23

nukleotidům s/bez navázaného barviva Cy5. Pokud došlo k viditelnému zadržení modré frakce při průchodu kolonkou, byla odebrána do další plastové vialky 2., případně 3. frakce.

4.1.6 Příprava vzorků pro analýzu

Eluát nasbíraný do plastových vialek byl odpařen v centrifuze za vakua ($T = 55\text{ }^{\circ}\text{C}$, $p = 500\text{ kPa}$, $T = 6\text{ h}$, provedeno v Generi Biotech). Poté bylo k odparkům přidáno 60 μl uH_2O a vzorky byly rozpuštěny za pomoci třepání ve vortexu po dobu 5 minut. Takto vzniklé roztoky byly přeneseny do skleněných vialek (ND8, 1,5 ml) s inserty určenými pro HPLC a následně byly analyzovány.

4.1.7 HPLC analýza

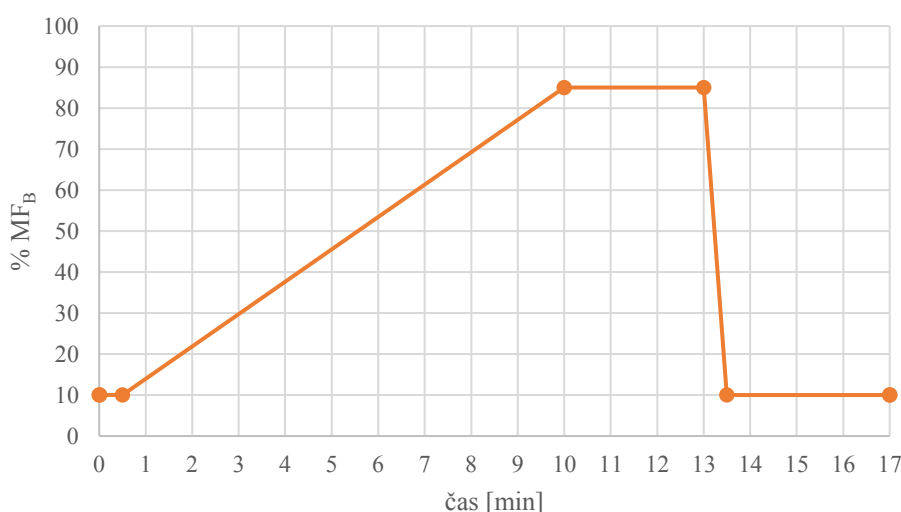
Oligonukleotidy i Cy5 mají svá charakteristická UV-spektra, pro detekci tedy byla použita analýza pomocí HPLC s UV detekcí při 260 nm (Grafy 2, 3 a 4).

Mobilní fáze: MF_A – 50 mM TEAA, MF_B – ACN.

Kolona: Clarity[®] Oligo-RP[™] 3 μm , 4,6 x 100 mm (Phenomenex, USA).

Metoda: 50 mM TEAA:ACN, gr. 10-85 %, 17 min (Graf 1).

HPLC chromatografie byla využita i k semipreparaci připravovaných sond pro jejich následnou charakterizaci pomocí MALDI-TOF hmotnostní spektrometrie. MS analýza byla provedena v Generi Biotech.

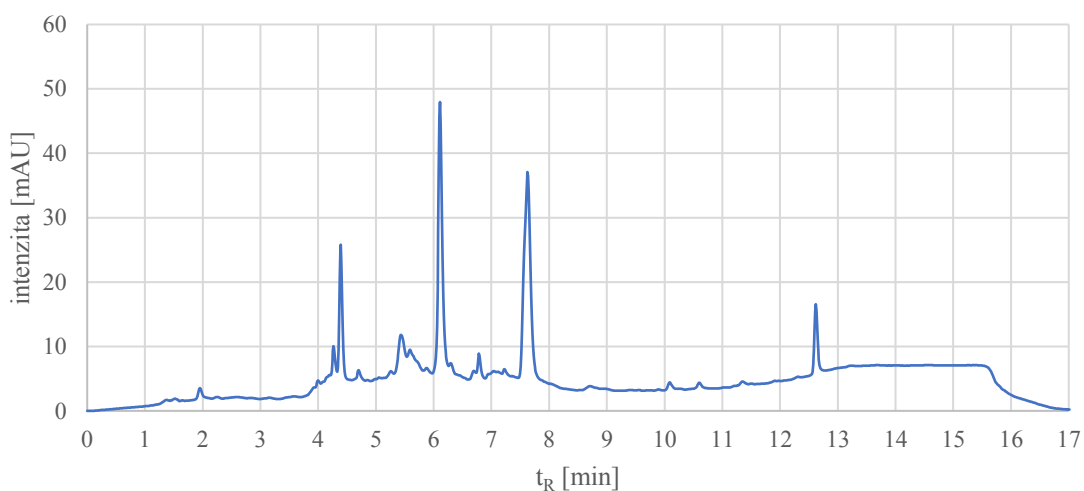

Graf 1 Průběh gradientové eluce při HPLC analýze. Křivka znázorňuje % zastoupení acetonitrilu v mobilní fázi během analýzy.

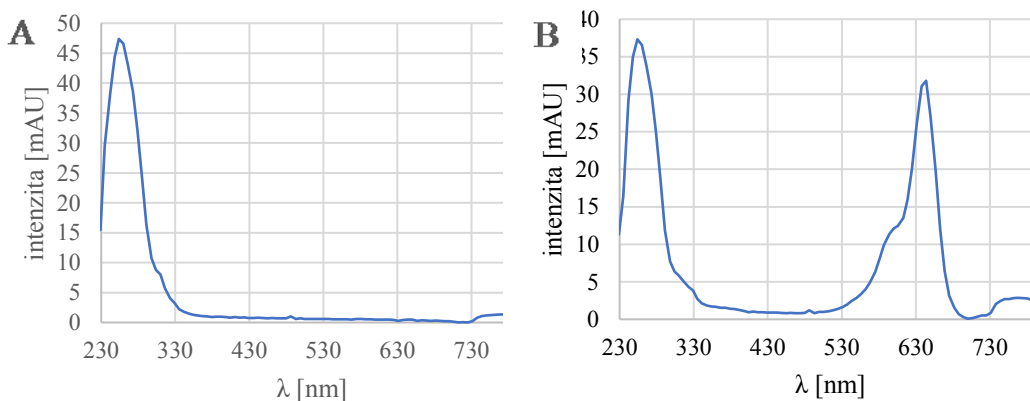
4.1.8 Vyhodnocení

Analýza výsledků byla provedena pomocí programu LabSolutions a MSExcel. Na výsledných chromatogramech byla integrována plocha pod křivkou píků oligonukleotidů modifikovaných DBCO s navázaným Cy5 (ONS) a oligonukleotidů modifikovaných DBCO bez navázaného Cy5 (ON). Z poměru ploch těchto dvou píků byla vypočítána procentuální efektivita reakce dle této rovnice:

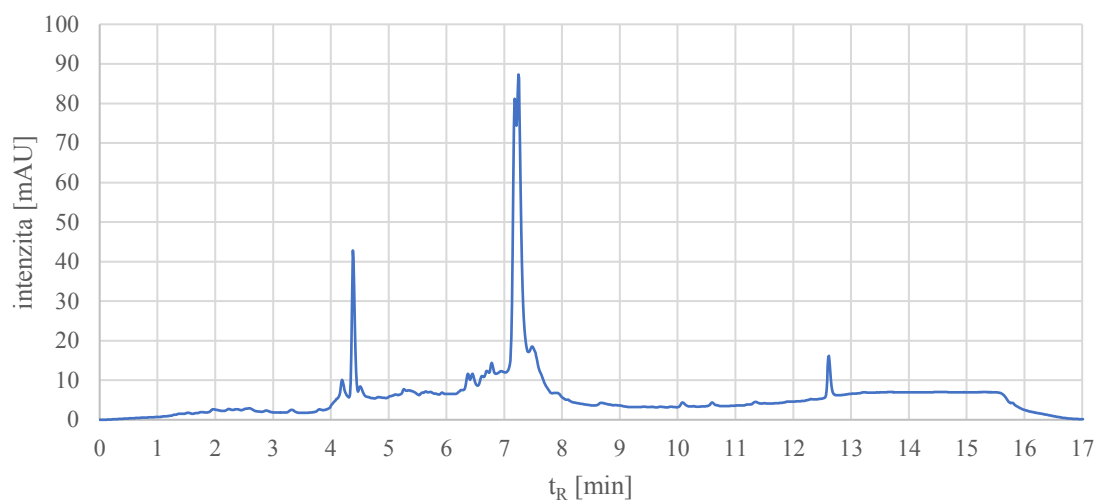
$$\% = \frac{AUC_{ONS}}{AUC_{ON} + AUC_{ONS}} \times 100$$

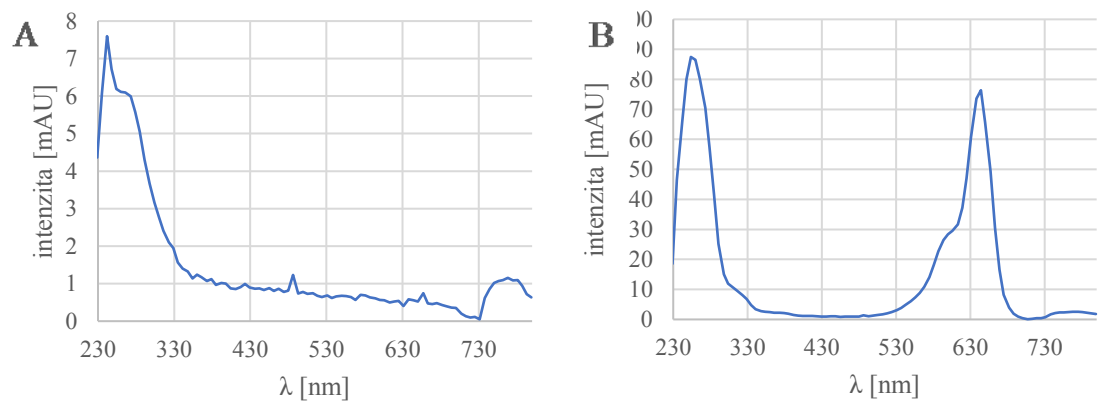
Chromatogram 1 Příklad chromatogramu pro ONS s modifikací na 2. pozici od 3'-konce (3'). Sledované píky: ON ($t_R = 6,095$ min), ONS ($t_R = 7,678$ min).

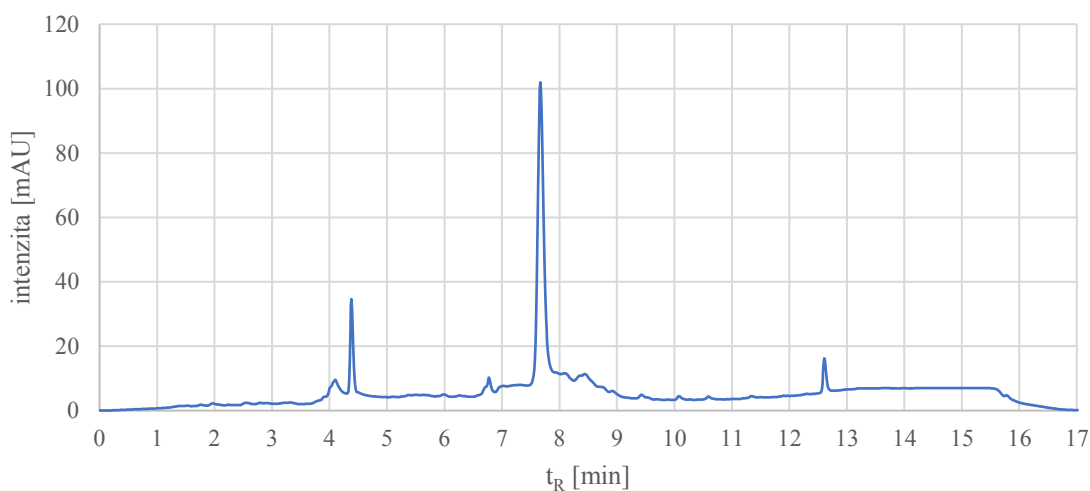
Graf 2 UV spektra sledovaných píků v Chromatogramu 1 (pás pro oligonukleotid v okolí 260 nm, pás pro Cy5 v okolí 650 nm). A – UV spektrum ON, B – UV spektrum ONS.

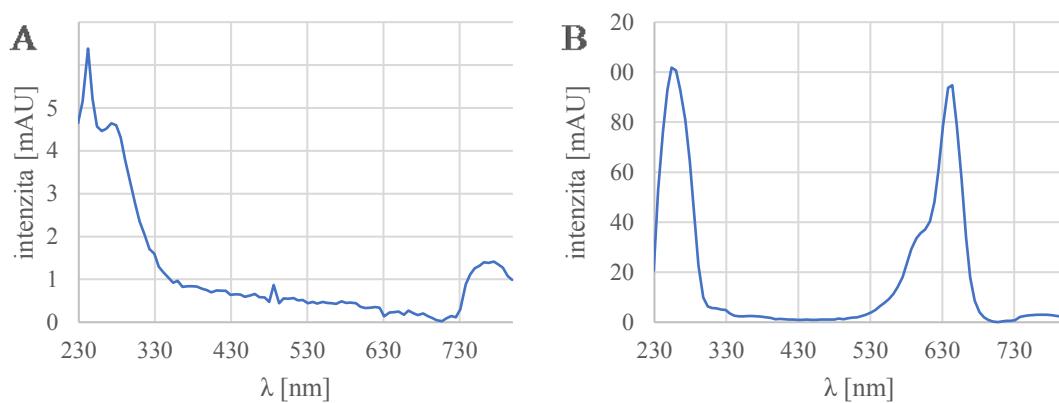
Chromatogram 2 Příklad chromatogramu pro ONS s modifikací na 10. pozici od 3'-konce (X'). Sledované piky: ON ($t_R = 6,095$ min), ONS ($t_R = 7,227$ min).

Graf 3 UV spektra sledovaných piků (pás pro oligonukleotid v okolí 260 nm, pás pro Cy5 v okolí 650 nm). A – UV spektrum ON, B – UV spektrum ONS.

Chromatogram 3 Příklad chromatogramu pro ONS s modifikací na 5'-konci (5'). Sledované piky: ON ($t_R = 6,095$ min), ONS ($t_R = 7,678$ min).

Graf 4 UV spektra sledovaných piků (pás pro oligonukleotid v okolí 260 nm, pás pro Cy5 v okolí 650 nm). A – UV spektrum ON, B – UV spektrum ONS.

4.2 Výsledky

4.2.1 Úprava deprotekčních podmínek

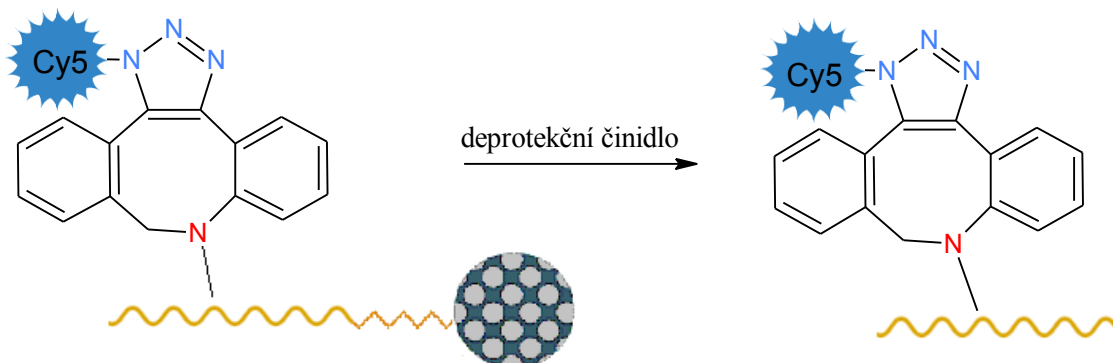

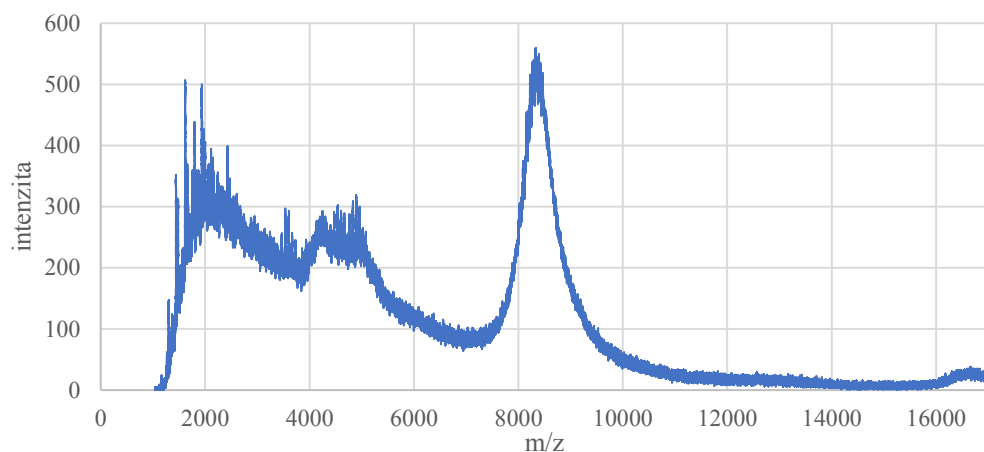
Schéma 5 Odštěpení oligonukleotidové sondy z pevné fáze

Pro nalezení vhodných deprotekčních podmínek byl použit roztok Cy5 o koncentraci 1 mM a 3 navážky ON (5'-CPG500Å). Postup byl dodržen dle metodiky (4.1.3. – 4.1.7.) s tím rozdílem, že jako deprotekční činidlo byl použit u jednoho vzorku roztok NH_3 a deprotektce probíhala 2 nebo 4 hodiny (Tabulka 6). Pro kontrolu byl použit oligonukleotid chráněný normální sadou, na jehož deprotektci byl použit roztok NH_3 na 1 hodinu. Po deprotektci bylo ke všem vzorkům přidáno 500 μl H_2O místo roztoku $\text{Na}^+ \text{CH}_3\text{COO}^-$. Eluát (1 ml modré frakce) byl sbírán do 4ml vialek a poté odpařen na odparce s teflonovým nástavcem.

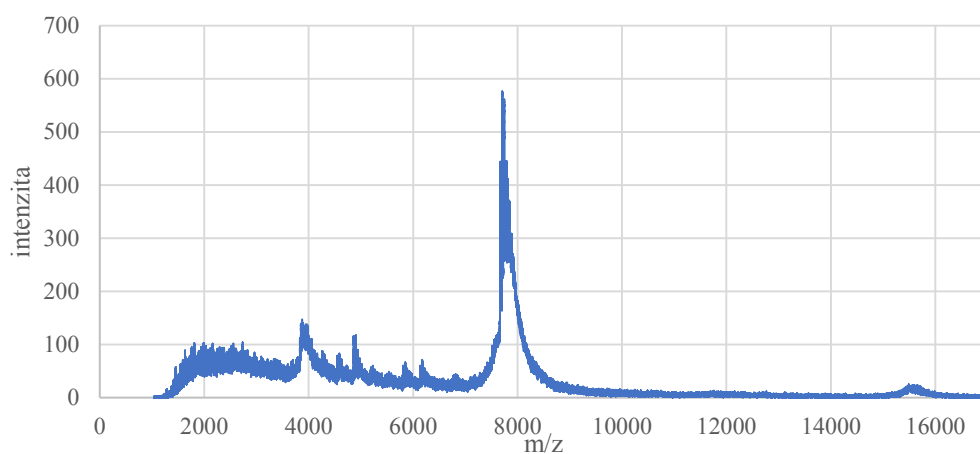
Tabulka 6 Zkoušené deprotekční podmínky

deprotekční činidlo	čas deprotektce [h]
NH_3	1 (kontrola)
NH_3	2
K_2CO_3	2
K_2CO_3	4

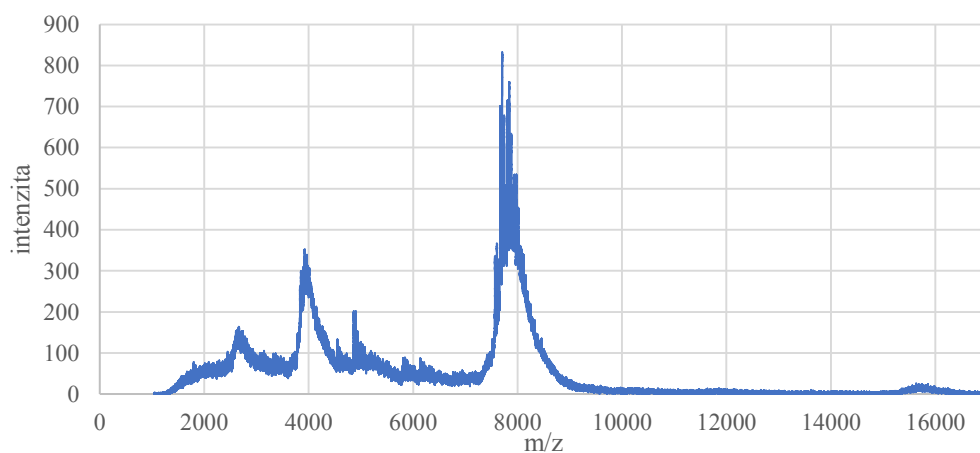
HPLC analýza byla použita zároveň pro semipreparaci. Nástřík analytu byl zvýšen na 20 μl , frakce hlavního píku (7,8 min pro kontrolní vzorek, 7,6 min pro ostatní) byla jímána do skleněné zkumavky a odpařena na odparce s teflonovým nástavcem. Frakce byly následně charakterizovány pomocí MALDI-TOF MS (Graf 5, 6, 7 a 8).

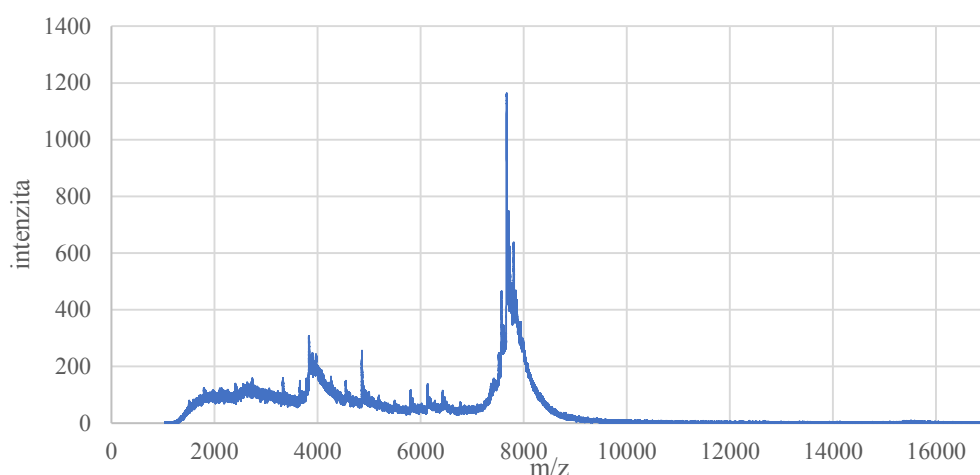
Graf 5 Hmotnostní spektrum kontrolního vzorku po deprotekcí amoniakem 1 hodinu.

Graf 6 Hmotnostní spektrum vzorku po deprotekcí amoniakem 2 hodiny.

Graf 7 Hmostnostní spektrum vzorku po deprotekcí K_2CO_3 2 hodiny.

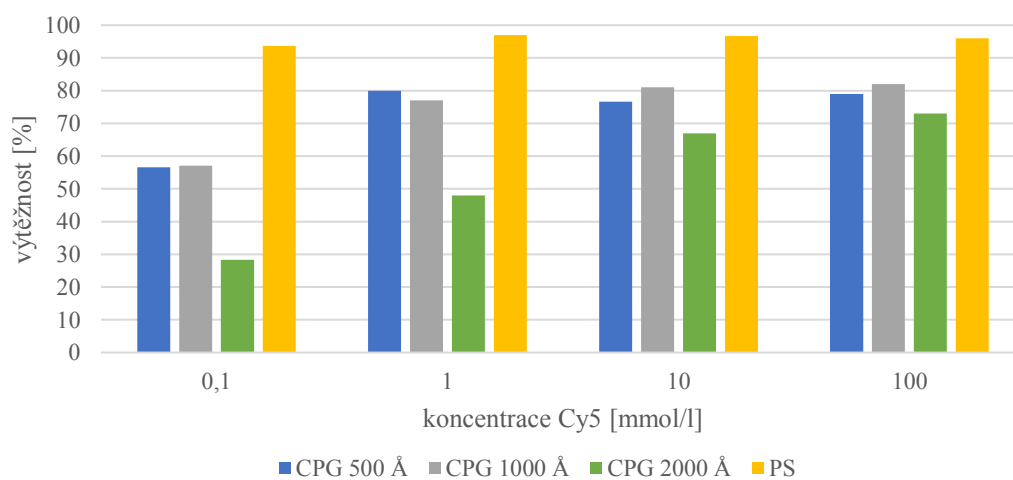

Graf 8 Hmotnostní spektrum vzorku po deprotekcí K_2CO_3 4 hodiny.

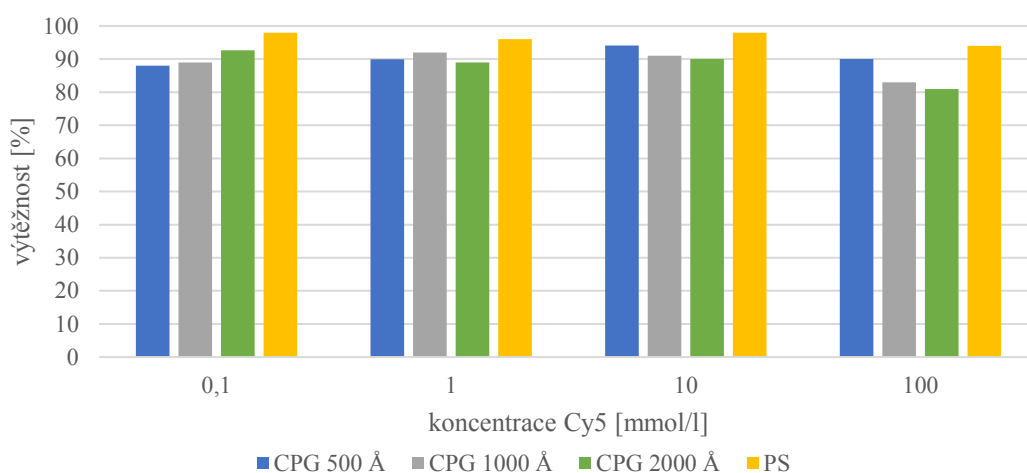
4.2.2 Optimalizace značení

Pro každý typ ON byla provedena click reakce s roztokem Cy5 ve čtyřech různých koncentracích. Postup byl dodržen dle metodiky. Byl sledován vliv použité pevné fáze a koncentrace Cy5 na efektivitu značení na 3 různých pozicích řetězce (3', X', 5'). Pro koncentrace Cy5 0,1 – 10 mM byla provedena 2 opakování.

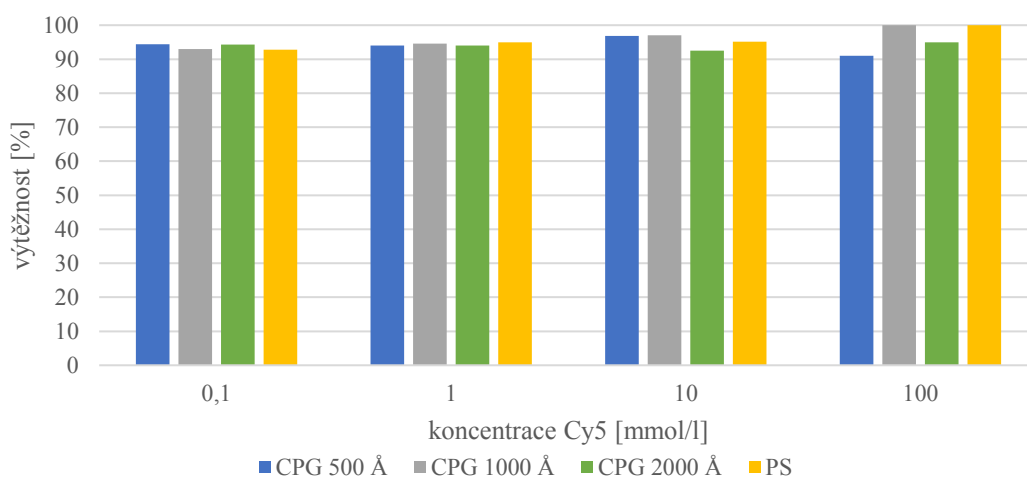
Shrnuté výsledky pro jednotlivé pozice jsou uvedeny níže (Graf 9, 10 a 11). Výsledné hodnoty ploch píků pod křivkou, retenčních časů a vypočtených výtěžků jsou uvedeny v Seznamu příloh (Příloha 1), včetně vypočtených aritmetických průměrů z obou sérií.

Graf 9 Výtěžnost click reakce na 3'-konci řetězce.

Graf 10 Výtěžnost click reakce na X'-pozici

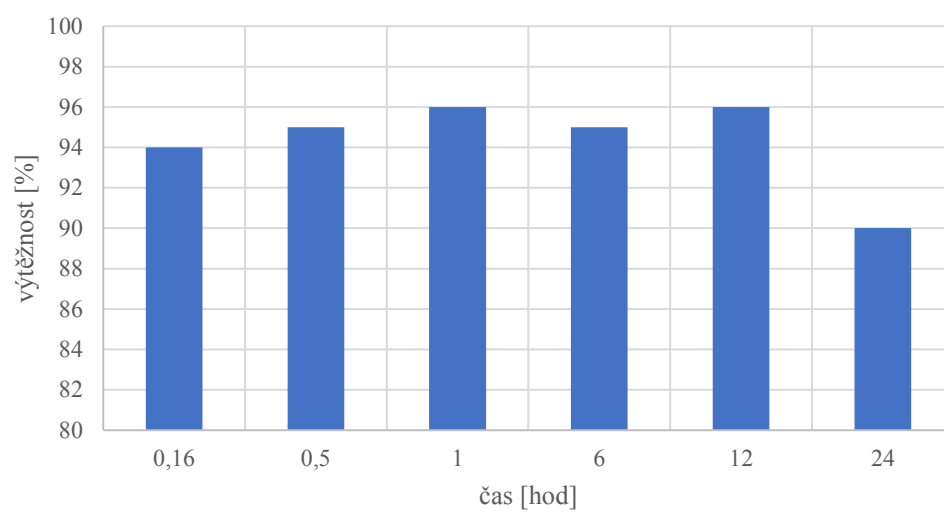

Graf 11 Výtěžnost click reakce na 5'-konci řetězce

4.2.3 Optimalizace doby reakce

V další části byl vybrán konkrétní ON (5'-CPG500Å) a koncentrace Cy5 (1 mM), a byl sledován pouze vliv času. Byl dodržen postup dle metodiky kromě času reakce, která probíhala 10 min, 30 min, 1 h, 6 h, 12 h nebo 24 h. Experiment byl proveden ve dvou opakováních.

Shrnuté výsledky jsou uvedeny níže (Graf 12). Výsledné hodnoty ploch píků pod křivkou, retenčních časů a vypočtených efektivit jsou uvedeny v Seznamu příloh (Příloha 2), včetně vypočtených aritmetických průměrů z obou sérií.

Graf 12 Vliv doby reakce na efektivitu značení DBCO modifikovaného oligonukleotidu na CPG 500 Å, při koncentraci Cy5 1 mmol/l.

5. Diskuze

Výhodou postsyntetického značení by měla být nižší spotřeba fluorescenčního barviva a jeho ochrana před extrémními reakčními podmínkami během syntézy oligonukleotidového řetězce (přídavek kyseliny trichloroctové, oxidace jódem). To se projeví zejména pokud je fluorofor nutné umístit na 3'-konec řetězce nebo některou další bázi uprostřed řetězce, na níž by syntetickým cyklem musel projít vícekrát.

Tato práce ověřuje možnost použití postsyntetického značení oligonukleotidů na pevné fázi pomocí click chemie. Cílem bylo definovat optimální typ pevné fáze a koncentraci fluorescenčního barviva Cy5 pro jeho konjugaci na 3 různé pozice oligonukleotidového řetězce. Samostatně jsme sledovali také vliv času reakce. Nejprve však bylo nutné upravit podmínky deprotektce.

5.1 Optimalizace deprotektce

Co se týká ochrany fluorescenčního barviva před náročnými reakčními podmínkami, v experimentu jsme se nevyhnuli slabě bazickému prostředí při deprotektci. Přestože nukleotidy byly chráněny sadou UltraMild, které postačují mírnější podmínky pro odchránění, než je běžné (místo hydroxidu sodného byl použit roztok K_2CO_3 v MeOH), vyskytly se problémy se stabilitou fluorescenčního barviva. Standardní doba deprotektce dle literatury a předchozích zkušeností skupiny byla 8 hodin, avšak po této době došlo k naprosté degradaci Cy5 a viditelné změně zbarvení z modré na žlutou. Proto byly zkoumány podmínky deprotektce.

Byl vybrán jeden typ ON, který byl z předchozích výsledků výzkumné skupiny vyhodnocen jako nejlepší (5'-CPG500Å) a 1mM koncentrace Cy5, která se ukázala jako dostačující. Jako deprotektční činidlo byl použit NH_3 s časem zkráceným na 2 hodiny a roztok K_2CO_3 v MeOH s časem zkráceným na 2 nebo 4 hodiny. Pro porovnání sloužily ONS chráněné normální sadou deprotektované NH_3 po dobu 1 hodiny. Po této době dojde k odštěpení řetězce od pevné fáze, ale ne k odchránění labilních skupin (viz Graf 5). Při deprotektci ONS po dobu 2 hodin rozkládal NH_3 více než K_2CO_3 a zároveň deprotektce K_2CO_3 po dobu 4 hodin vedla k většímu rozkladu ONS než po 2 hodinách (viz Graf 6, 7, 8). Jako nejvhodnější kombinace podmínek byl tedy vybrán roztok K_2CO_3 v MeOH s časem deprotektce 2 hodiny.

Alternativou by bylo provést konjugaci barviva s oligonukleotidovým řetězcem až po deprotekcii, tedy v roztoku. V takovém případě je ale komplikovanější separace hotového konjugátu od nadbytečného množství fluorescenčního barviva. Během experimentu jsme využívali oligonukleotidových řetězců ukotvených na pevné fázi, tudíž roztok nadbytečného barviva mohl být jednoduše odpipetován po jeho dekantaci. To po provedení deprotekce není možné, neboť během ní dochází zároveň k odštěpení oligonukleotidového řetězce z pevné fáze. Řešením by mohl být linker, který by se štěpil za jiných, než bazických podmínek a tyto kroky by probíhaly na sobě nezávisle.

5.2 Typ pevné fáze

Vhodný typ pevné fáze je nutné vybírat dle pozice značení na oligonukleotidovém řetězci. Nejčastější a také nejjednodušší je značení na 5'-konci řetězce. Výtěžnost reakce pro tuto pozici přesahovala 90 % u všech použitých pevných fázích (CPG500Å, CPG1000Å, CPG2000Å, HCLPS) a v celém rozsahu použitých koncentrací (0,1-100 mM). Obtížnější značení bývá na pozicích blíže k ukotvení k pevné fázi. Opět bychom se tu mohli zabývat možností značení v roztoku po deprotekcii. V takovém případě by pozice značení neměla mít na efektivitu takový vliv.

V námi zvoleném provedení se však ukázalo, že i pro značení na 10. pozici od 3'-konce řetězce (X') je efektivita vysoká. Při použití všech typů pevných fází se hodnoty výtěžnosti pohybovaly v rozmezí 80–100 %, přičemž horní hranice dosahovaly zejména oligonukleotidy vázané na polystyrenové pevné fázi.

V případě značení na 2. pozici od 3'-konce řetězce pak už polystyrenová pevná fáze výrazně převyšuje ve výsledcích všechny ostatní. Jako jediná umožňuje výtěžnost přes 90 % (94-97 %), a to při všech použitých koncentracích. U CPG (500Å, 1000Å, 2000Å) pevných fází lze pozorovat rostoucí tendenci dle použité koncentrace, efektivita značení však dosahuje sotva 80 % pro nejkonzentrovanejší roztok Cy5 (konkrétně bylo dosaženo 80, 82 a 73 % efektivit).

Obecně lze říci, že nejvhodnější pevnou fází je HCLPS, a to pro značení na všech pozicích oligonukleotidového řetězce. Pro značení na 5'-konci oligonukleotidu lze použít všechny testované pevné fáze.

5.3 Koncentrace fluorescenčního barviva

Běžně používaná koncentrace Cy5 pro značení efekt v praxi pohybuje okolo 100 mM, Z prvních experimentů však bylo zjištěno, že by měla být dostatečná koncentrace násobně nižší. Proto byl stanoven zkoumaný rozsah koncentrací ve značně širší, po desetinásobcích od 100 μ M do 100 mM.

Z výsledků je evidentní, že u většiny použitých ON postačuje pro kvantitativní průběh reakce i nejnižší použitá koncentrace (100 μ M). Pouze pro značení na 3'-konci bylo možné zvýšit efektivitu použitím více koncentrovaného roztoku Cy5. Pro značení na 5'-konci nemá koncentrace Cy5 na efektivitu žádný významný vliv. Efektivita konjugace je pravděpodobně maximální již při 100 μ M koncentraci Cy5 a použití koncentrovanějšího roztoku ji nezvýší. U některých ON je ale tendence dokonce opačná a 100mM koncentrace se jeví jako příliš vysoká (X'-CPG1000Å, X'-CPG2000Å). Důvodem by mohl být rozklad Cy5 právě z důvodu vysoké koncentrace.

Nutno však zdůraznit, že se 100mM Cy5 byla provedena pouze 1 série opakování, tudíž výsledky nemusejí být zcela validní. Důvodem bylo omezené množství a vysoká cena fluorescenčního barviva.

5.4 Čas click reakce

Pro sledování výše uvedených aspektů byla doba click reakce nadhodnocena na 24 hodin, aby bylo zajištěno kompletní proběhnutí reakce. Poté byl vybrán jeden konkrétní ON (5'-CPG500Å) a koncentrace Cy5 (1 mM), a byl sledován pouze vliv času.

Ve zjištěných výsledcích můžeme sledovat mírně vzrůstající tendenci mezi 10 minutami a 1 hodinou (94–96 %), naopak po 24 hodinách dochází k výraznějšímu poklesu efektivit (přibližně o 5 %), což by mohlo poukazovat na rozklad Cy5 nebo celé ONS. Hodnota 79 % výtěžnosti je však pravděpodobně odchylka způsobená chybou. Po vyřazení této hodnoty a zahrnutí hodnot předchozích měření by se výtěžnost pohybovala kolem 94 %, což by znamenalo, že je ve všech měřených časech téměř konstantní.

Pro lepší porozumění kinetiky reakce by bylo vhodné nechat reakci probíhat i kratší dobu, než 10 minut. Kratší časové úseky by ovšem bylo lepší optimalizovat až po převedení značící metody na syntetizér.

5.5 Vyhodnocení

Na chromatogramech lze pozorovat zdvojené píky (Chromatogram 2). Ty jsou způsobeny přítomností izomerů, které vznikají během click reakce. Podle chromatogramů se ve vzorku vyskytovalo také malé množství ON nemodifikovaných DBCO. Jejich píky jsme sledovali, měly odlišný retenční čas i UV-spektrum. Plocha těchto píků do výpočtu zahrnuta nebyla, neboť u nich click reakce nebyla možná, a došlo by tak ke zkreslení výsledků. Jejich plochy v chromatogramu tvořily zhruba 0-10 %, ale nevysledovali jsme žádný výraznější trend s ohledem na typ pevné fáze či pozice modifikace.

6. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo najít optimální podmínky konjugace oligonukleotidu s fluorescenčním barvivem pomocí click chemie na pevné fázi. Byly k tomu použity oligonukleotidové 23- mery modifikované na třech různých pozicích (2. a 10. báze od 3'-konce nebo na 5'-konci oligonuklotidového řetězce), vázané na čtyřech typech pevné fáze (CPG500Å, CPG1000Å, CPG2000Å, HCLPS). Celkem tak bylo vytvořeno 12 různých typů oligonukleotidových sond.

Za značící molekulu bylo vybráno tradiční fluorescenční barvivo Cyanine5, které bylo do reakce přidáváno v roztoku o koncentracích v rozmezí 0,1 – 100 mmol/l. Reakce probíhaly 24 hodin, ale v další části experimentální práce bylo zjištěno, že dostatečné efektivity je dosaženo již při době reakce 10 minut (94 %, 5'-CPG500Å, 1mM Cy5).

Také byly upraveny podmínky deprotektce. Bylo zachováno používané UltraMild deprotektční činidlo, ale doba deprotektce byla zkrácena na 2 hodiny, neboť během standardních 8 hodin docházelo k viditelnému rozkladu fluorescenčního barviva.

Nejvyšší výtěžnost poskytovaly reakce probíhající na polystyrenové pevné fázi, a to při značení na všech pozicích řetězce. Pro značení na 5'-konci řetězce bylo dosaženo víc než 90% efektivity při použití všech námi testovaných pevných fází. Dále bylo zjištěno, že pro click reakci postačuje koncentrace fluorescenčního barviva 100× nižší, než je běžně používaná, což ukazuje její potenciál pro zavedení do praxe.

7. Seznam citované literatury

- ¹ SPONK. *Linkage of the nucleobases C, G, A and U to the ribose phosphat backbone of RNA*. Online. Wikipedia, 2010. Dostupné z <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RNA-Nucleobases.svg>. [Cit.2023-07-14].
- ² MICHELSON, A. M.; TODD, A. *Synthesis of a dithymidine dinucleotide containing a 3',5'-internucleotidic linkage*. J Chem Soc., 1955, s. 2632-2638.
- ³ KHORANA, H. G. *Synthesis in the study of nucleic acids. The fourth jubilee lecture*. Biochem J., 1968, vol. 109, s. 709-725.
- ⁴ KHORANA, H. G. *Total synthesis of a gene*. Science, 1979, vol. 203, no. 4381, s. 614-625.
- ⁵ LETSINGER, R. L.; LUNSFORD, W. B. *Synthesis of thymidine oligonucleotides by phosphite triester intermediates*. J Am Chem Soc, 1976, vol. 98, no. 12, s. 3655-3661.
- ⁶ BEAUCAGE, S. L.; IYER R. P. *Advances in the Synthesis of Oligonucleotides by the Phosphoramidite Approach*. Tetrahedron, 1992, vol. 48, s. 2223-2311.
- ⁷ BEAUCAGE, S. L.; IYER R. P. *The functionalization of oligonucleotides via phosphoramidite derivatives*. Tetrahedron, 1993, vol. 49, no. 10, s. 1925-1963.
- ⁸ BEAUCAGE, S. L.; IYER R. P. *The synthesis of modified oligonucleotides by the phosphoramidite approach and their applications*. Tetrahedron, 1993, vol. 49, no. 28, s. 6123-6194.
- ⁹ ERITJA, R.; DE GRUYTER, W. *Modifications and Conjugates for Biomedicine and Nanotechnology*. Online. [Nucleic Acids Chemistry]: ProQuest Ebook Central, 2021. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6473650>. [Cit.2023-07-14].
- ¹⁰ BEAUCAGE, S.; CARUTHERS, M. H. *Deoxynucleoside phosphoramidites—a new class of key intermediates for deoxypolynucleotide synthesis*. Tetrahedron lett, 1981, vol. 22, no. 20, s. 1859-1862.
- ¹¹ DOLEŽALOVÁ, P. *Syntetická biologie a její význam pro molekulární diagnostiku*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Farmaceutická fakulta v Hradci Králové, Hradec Králové, 2021.
- ¹² PASELK, R. A. *Oligonucleotide synthesis, a practical approach*. Biochem Mol Biol Educ., 1987, vol. 15, s. 52., edited by M. J. Gait. IRL Press. Oxford. 1984, s. 217.
- ¹³ VERMA, S.; ECKSTEIN F. *Modified oligonucleotides: synthesis and strategy for users*. Annu Rev Biochem, 1998, vol. 67, s. 99-134.
- ¹⁴ LÖNNBERG, H. *Synthesis of oligonucleotides on a soluble support*. Beilstein J Org Chem, 2017, vol. 13, s. 1368-1387.
- ¹⁵ CHERUVALLATH, Z. S.; COLE, D. L.; RAVIKUMAR V. T. *A novel solid support for synthesis of oligonucleotide 3'-phosphorothioate monoesters*. Bioorg Med Chem Lett, 2003, vol. 13, no. 2, s. 281-284.
- ¹⁶ FARRE, C.; LANSALOT, M.; BAZZI, R.; ROUX, S. et al. *Automated oligonucleotide solid-phase synthesis on nanosized silica particles using nano-on-micro assembled particle supports*. Langmuir, 2010, vol. 26, no. 7, s. 4941-4950.
- ¹⁷ MENDONCA, A. J.; XIAO, X. Y. *Optimization of solid supports for combinatorial chemical synthesis*. Med Res Rev, 1999, vol. 19, no. 5, s. 451-462.
- ¹⁸ APPLIED BIOSYSTEMS. *DNA/RNA Synthesizers, Models 392 and 394, User's Manual*. Online. Dostupné z https://assets.thermofisher.com/TFS-Assets/LSG/manuals/cms_095578.pdf. [Cit.2023-07-14].
- ¹⁹ REDDY, M. P.; HANNA, N. B.; FAROOQUI, F. *Ultrafast Cleavage and Deprotection of Oligonucleotides Synthesis and Use of CAC Derivatives*. Nucleos Nucleot Nucleic Acids, 1997, vol. 16, s. 1589-1598.
- ²⁰ KOSTELANSKÝ, F. *Výzkum látek ovlivňujících teplotu tání oligonukleotidových sond*. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Farmaceutická fakulta v Hradci Králové, Hradec Králové, 2023.
- ²¹ MULLAH, B.; ANDRUS, A. *Automated synthesis of double dye-labeled oligonucleotides using tetramethylrhodamine (TAMRA) solid supports*. Tetrahedron lett, 1997, vol. 38, no. 33, s. 5751-5754.
- ²² GILLET, L. C.; ALZEER, J.; SCHÄRER O. D. *Site-specific incorporation of N-(deoxyguanosin-8-yl)-2-acetylaminofluorene (dG-AAF) into oligonucleotides using modified 'ultra-mild' DNA synthesis*. Nucleic Acids Res, 2005, vol. 33, no. 6, s. 1961-1969.
- ²³ NOLAN, T.; HUGGETT, J.; SANCHEZ, E. et al. *Good practice guide for the application of quantitative PCR (qPCR)*. LGC, 2013.
- ²⁴ ŠTĚRBOVÁ, P. *Využití chromatografických metod ve farmaceutické analýze*. Přednáška, Farmaceutická fakulta Univerzity Karlovy, 2020.
- ²⁵ FRANCIS, A. J.; RESENDIZ, M. J. E. *Protocol for the Solid-phase Synthesis of Oligomers of RNA Containing a 2'-O-thiophenylmethyl Modification and Characterization via Circular Dichroism*. J Vis Exp (125), 2017.
- ²⁶ SPRING-CONNELL, A. M.; EVICH, M.; GERMANN, M. W. *NMR Structure Determination for Oligonucleotides*. Curr Protoc Nucleic Acid Chem, 2018, vol. 72, no. 1, kap. 7.28.21-27.28.39.
- ²⁷ LI, Z.; DOU, X.; NI, Y.; CHEN, Q. et al. *Is pulsed electric field still effective for RNA separation in capillary electrophoresis?* J Chromatogr A, 2012, vol. 1229, s. 274-279.
- ²⁸ MINKNER, R.; BOONYAKIDA, J.; PARK, E. Y.; WÄTZIG, H. *Oligonucleotide separation techniques for purification and analysis: What can we learn for today's tasks?* Electrophoresis, 2022, vol. 43, no. 23-24, s. 2402-2427.
- ²⁹ COULL, J. M.; WEITH, H. L.; BISCHOF, R. *A novel method for the introduction of an aliphatic primary amino group at the terminus of synthetic oligonucleotides*. Tetrahedron, 1986, vol. 27, s. 3991-3994.
- ³⁰ COOK, A. F.; VUOCOLO, E.; BRAKEL, C. L. *Synthesis and hybridization of a series of biotinylated*

- oligonucleotides*. *Nucleic Acids Res*, 1988, vol. 16, no. 9, s. 4077-4095.
- ³¹ MANOHARAN, M.; JOHNSON, L. K.; BENNETT, C. F.; VICKERS, T. A. et al. *Cholic acid-oligonucleotide conjugates for antisense applications*. *Bioorg Med Chem Lett*, 1994, vol. 4, no. 8, s. 1053-1060.
 - ³² PÉREZ-RENTERO, S.; KIELLAND, N.; TERRAZAS, M.; LAVILLA, R. et al. *Synthesis and properties of oligonucleotides carrying isoquinoline imidazo[1,2-a]azine fluorescent units*. *Bioconjug Chem*, 2010, vol. 21, no. 9, s. 1622-1628.
 - ³³ GUZAEV, A.; SALO, H.; AZHAYEV, A.; LÖNNBERG, H. *Novel non-nucleosidic building blocks for the preparation of multilabeled oligonucleotides*. *Bioconjug Chem*, 1996, vol. 7, no. 2, s. 240-248.
 - ³⁴ MANOHARAN, M.; GUINOSSO, C. J.; COOK, P. D. *Novel functionalization of the sugar moiety of nucleic acids for multiple labeling in the minor groove*. *Tetrahedron Lett*, 1991, vol. 32, no. 49, s. 7171-7174.
 - ³⁵ SPROAT, B. S.; BEIJER, B.; RIDER, P.; NEUNER, P. *The synthesis of protected 5'-mercapto-2',5'-dideoxyribonucleoside-3'-O-phosphoramidites; uses of 5'-mercapto-oligodeoxyribonucleotides*. *Nucleic Acids Res*, 1987, vol. 15, no. 12, s. 4837-4848.
 - ³⁶ SINHA, N. D.; COOK, R. M. *The preparation and application of functionalised synthetic oligonucleotides: III. Use of H-phosphonate derivatives of protected amino-hexanol and mercapto-propanol or -hexanol*. *Nucleic Acids Res*, 1988, vol. 16, no. 6, s. 2659-2669.
 - ³⁷ ANSORGE, W.; ROSENTHAL, A.; SPROAT, B.; SCHWAGER, C. et al. *Non-radioactive automated sequencing of oligonucleotides by chemical degradation*. *Nucleic Acids Res*, 1988, vol. 16, no. 5, s. 2203-2206.
 - ³⁸ ALLABUSH, F.; MENDES, P. M.; TUCKER, J. H. R. *Acrylamide-dT: a polymerisable nucleoside for DNA incorporation*. *RSC Advances*, 2019, vol. 9, no. 54, s. 31511-31516.
 - ³⁹ KOLB, H. C.; FINN, M. G.; SHARPLESS, K. B. *Click Chemistry: Diverse Chemical Function from a Few Good Reactions*. *Angew Chem Int Ed*, 2001, vol. 40, no. 11, s. 2004-2021.
 - ⁴⁰ MARCHÁN, V.; ORTEGA, S.; PULIDO, D.; PEDROSO, E. et al. *Diels-Alder cycloadditions in water for the straightforward preparation of peptide-oligonucleotide conjugates*. *Nucleic Acids Res*, 2006, vol. 34, no. 3, s. 24.
 - ⁴¹ GRAHAM, D.; GRONDIN, A.; MCHUGH, C.; FRUK, L. et al. *Internal labeling of oligonucleotide probes by Diels-Alder cycloaddition*. *Tetrahedron Lett*, 2002, vol. 43, s. 4785-4788.
 - ⁴² EL-SAGHEER, A. H.; CHEONG V. V.; BROWN, T. *Rapid chemical ligation of oligonucleotides by the Diels-Alder reaction*. *Org Biomol Chem*, 2011, vol. 9, no.1, s. 232-235.
 - ⁴³ HUISGEN, R. *1,3-Dipolar Cycloaddition Reactions*. Edited by W. Carruthers, *Tetrahedron*, 1990, vol. 8, s. 269-331.
 - ⁴⁴ GRAMLICH, P. M.; WIRGES, C. T.; MANETTO, A.; CARELL, T. *Postsynthetic DNA modification through the copper-catalyzed azide-alkyne cycloaddition reaction*. *Angew Chem Int Ed*, 2008, vol. 47, no. 44, s. 8350-8358.
 - ⁴⁵ EL-SAGHEER, A. H.; BROWN, T. *Click chemistry with DNA*. *Chem Soc Rev*, 2010, vol. 39, no. 4, s. 1388-1405.
 - ⁴⁶ ALVIRA, M.; ERITJA, R. *Synthesis of oligonucleotides carrying 5' -5' linkages using copper-catalyzed cycloaddition reactions*. *Chem Biodivers*, 2007, vol. 4, s. 2798-2809.
 - ⁴⁷ GIERLICH, J.; GUTSMIEDL, K.; GRAMLICH, P. M.; SCHMIDT, A. et al. *Synthesis of highly modified DNA by a combination of PCR with alkyne-bearing triphosphates and click chemistry*. *Chemistry*, 2007, vol. 13, no. 34, s. 9486-9494.
 - ⁴⁸ EL-SAGHEER, A. H.; KUMAR, R.; FINDLOW, S.; WERNER, J. M. et al. *A very stable cyclic DNA miniduplex with just two base pairs*. *Chembiochem*, 2008, vol. 9, no. 1, s. 50-52.
 - ⁴⁹ WENSKA, M.; ALVIRA, M.; STEUNENBERG, P.; STENBERG, A. et al. *An activated triple bond linker enables 'click' attachment of peptides to oligonucleotides on solid support*. *Nucleic Acids Res*, 2011, vol. 39, no. 20, s. 9047-9059.
 - ⁵⁰ GIERLICH, J.; BURLEY, G. A.; GRAMLICH, P. M.; HAMMOND, D. M. et al. *Click chemistry as a reliable method for the high-density postsynthetic functionalization of alkyne-modified DNA*. *Org Lett*, 2006, vol. 8, no. 17, s. 3639-3642.
 - ⁵¹ SEELA, F.; SIRIVOLU, V. R. *Nucleosides and Oligonucleotides with Diynyl Side Chains: Base Pairing and Functionalization of 2'-Deoxyuridine Derivatives by the Copper(I)-Catalyzed Alkyne-Azide 'Click' Cycloaddition*. *Helv Chim Acta*, 2007, vol. 90, s. 535-552.
 - ⁵² SEELA, F.; SIRIVOLU, V. R. *DNA containing side chains with terminal triple bonds: Base-pair stability and functionalization of alkynylated pyrimidines and 7-deazapurines*. *Chem Biodivers*, 2006, vol. 3, no. 5, s. 509-514.
 - ⁵³ SEELA, F.; SIRIVOLU, V. R.; CHITTEPU, P. *Modification of DNA with octadiynyl side chains: synthesis, base pairing, and formation of fluorescent coumarin dye conjugates of four nucleobases by the alkyne-azide "click" reaction*. *Bioconjug Chem*, 2008, vol. 19, s. 211-214.
 - ⁵⁴ SIRIVOLU, V. R.; CHITTEPU, P.; SEELA, F. *DNA with branched internal side chains: synthesis of 5-tripropargylamine-dU and conjugation by an azide-alkyne double click reaction*. *Chembiochem*, 2008, vol. 9, no. 14, s. 2305-2316.
 - ⁵⁵ BERNDL, S.; HERZIG, N.; KELE, P.; LACHMANN, D. et al. *Comparison of a nucleosidic vs non-nucleosidic postsynthetic "click" modification of DNA with base-labile fluorescent probes*. *Bioconjug Chem*, 2009, vol. 20, no. 3, s. 558-564.
 - ⁵⁶ LIETARD, J.; MEYER, A.; VASSEUR, J. J.; MORVAN, F. *New strategies for cyclization and bicyclization of oligonucleotides by click chemistry assisted by microwaves*. *J Org Chem*, 2008, vol. 73, no. 1, s. 191-200.
 - ⁵⁷ NAKAHARA, M.; KUBOYAMA, T.; IZAWA, A.; HARI, Y. et al. *Synthesis and base-pairing properties of C-*

- nucleotides having 1-substituted 1H-1,2,3-triazoles. *Bioorg Med Chem Lett*, 2009, vol. 19, no. 12, s. 3316-3319.
- ⁵⁸ LÖNNBERG, H. *Solid-phase synthesis of oligonucleotide conjugates useful for delivery and targeting of potential nucleic acid therapeutics*. *Bioconjug Chem*, 2009, vol. 20, no. 6, s. 1065-1094.
- ⁵⁹ KLÖCKER, N.; WEISSENBOECK, F. P.; RENTMEISTER, A. *Covalent labeling of nucleic acids*. *Chem Soc Rev*, 2020, vol. 49, no. 23, s. 8749-8773.
- ⁶⁰ CHAN, P.; YUEN, T.; RUF, F.; GONZALEZ-MAESO, J. et al. *Method for multiplex cellular detection of mRNAs using quantum dot fluorescent in situ hybridization*. *Nucleic Acids Res*, 2005, vol. 33, no. 18, e161.
- ⁶¹ KUIJPER, E. C.; BERGSMA, A. J.; PIJNAPPEL, W.; AARTSMA-RUS, A. *Opportunities and challenges for antisense oligonucleotide therapies*. *J Inher Metab Dis*, 2021, vol. 44, no.1, s. 72-87.
- ⁶² FIŠAR, Z. *Fluorofory v biomedicině* On-line. Dostupné z: <http://www1.lf1.cuni.cz/~zffisar/fluorescence/soubory/fluorofory.html>. [Cit.2023-07-14].
- ⁶³ LAKOWICZ, J. R. *Principles of Fluorescence Spectroscopy, 3rd edition*. Edition ed. Berlin: Springer, 2006. ISBN 978-0-387-46312-4.
- ⁶⁴ LIU, J.; LIU, C.; HE, W. *Fluorophores and Their Applications as Molecular Probes in Living Cells*. *Curr Org Chem*, 2013, vol. 17, s. 564-579.
- ⁶⁵ KAMINO, S.; UCHIYAMA, M. *Xanthene-based functional dyes: towards new molecules operating in the near-infrared region*. *Org Biomol Chem*, 2023, vol. 21, no. 12, s. 2458-2471.
- ⁶⁶ CARTER, C. W. *The photo-oxidation of certain organic substances in the presence of fluorescent dyes*. *Biochem J*, 1928, vol. 22, no. 2, s. 575-582.
- ⁶⁷ MESCON, H.; GROTS, I. A. *Fluorescence microscopy in dermatology*. *J Invest Dermatol*, 1963, vol. 41, s. 181-196.
- ⁶⁸ ARMITAGE, B. A. *Cyanine Dye–DNA Interactions: Intercalation, Groove Binding, and Aggregation*. Edited by M. J. Waring and J. B. Chaires. *DNA Binders and Related Subjects*. Springer Berlin Heidelberg, 2005, s. 55-76.
- ⁶⁹ EDDY, J.; MAIZELS, N. *Gene function correlates with potential for G4 DNA formation in the human genome*. *Nucleic Acids Res*, 2006, vol. 34, no. 14, s. 3887-3896.
- ⁷⁰ PANIGRAHI, M.; DASH, S.; PATEL, S.; MISHRA, B. K. *Syntheses of Cyanines: A Review*. *Tetrahedron*, 2012, vol. 68, no. 3., s. 781-805.
- ⁷¹ MA, X.; SHI, L.; ZHANG, B.; LIU, L. et al. *Recent advances in bioprobes and biolabels based on cyanine dyes*. *Analytical and bioanalytical chemistry*, 2022, vol. 414, no. 16, s. 4551-4573.
- ⁷² SHINDY, H. A. *Fundamentals in the chemistry of cyanine dyes: A review*. *Dyes Pigm.*, 2017, vol. 145, s. 505-513.
- ⁷³ AAT BIOQUEST, INC. *Extinction Coefficient [Cy5 (Cyanine-5)]*. On-line. Dostupné z: https://www.aatbio.com/resources/extinction-coefficient/cy5_cyanine_5. [Cit.2023-07-14]
- ⁷⁴ FANTONI, N. Z.; EL-SAGHEER, A. H.; BROWN, T. *A Hitchhiker's Guide to Click-Chemistry with Nucleic Acids*. *Chem Rev*, 2021, vol. 121, no. 12, s. 7122-7154.
- ⁷⁵ NOBEL PRIZE. *Barry Sharpless – Nobel Prize lecture*. On-line. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/chemistry/2022/sharpless/facts/>. [Cit.2023-07-14]
- ⁷⁶ LALLANA, E.; RIGUERA, R.; FERNANDEZ-MEGIA, E. *Reliable and efficient procedures for the conjugation of biomolecules through Huisgen azide-alkyne cycloadditions*. *Angew Chem Int Ed*, 2011, vol. 50, no. 38, s. 8794-8804.

8. Přílohy

8.1 Příloha 1

Tabulka 7 Naměřené a vypočtené hodnoty optimalizace značení pro 2. pozici oligonukleotidu od 3'-konce: c_{Cy5} -koncentrace přidávaného Cy5, S - série měření, A_{ONS} - plocha pod křivkou piku značené oligonukleotidové sondy, $t_{R(ONS)}$ - retenční čas piku značené oligonukleotidové sondy, A_{ON} - plocha pod křivkou piku modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, $t_{R(ON)}$ - retenční čas piku modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, A_{ONS+ON} - součet ploch pod křivkou piků značené oligonukleotidové sondy a modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, η - efektivita značení Cy5, $\varnothing\eta$ - průměrná efektivita značení.

pozice značení: 3'-konec									
typ pevné fáze	c_{Cy5} [mmol/l]	S	A_{ONS}	$t_{R(ONS)}$ [min]	A_{ON}	$t_{R(ON)}$ [min]	A_{ONS+ON}	η [%]	$\varnothing\eta$ [%]
CPG 500 Å	0,1	1	169740	7,641	120110	6,120	289850	59	57
CPG 500 Å	0,1	2	319210	7,636	264769	6,116	583979	55	
CPG 500 Å	1	1	732805	7,633	66077	6,111	798882	92	80
CPG 500 Å	1	2	179897	7,638	83080	6,107	262977	68	
CPG 500 Å	10	1	157156	7,666	60278	6,125	217434	72	77
CPG 500 Å	10	2	208169	7,643	48635	6,088	256804	81	
CPG 500 Å	100	1	259361	7,612	70349	6,032	329710	79	79
CPG 1000 Å	0,1	1	138008	7,637	150315	6,116	288323	48	57
CPG 1000 Å	0,1	2	42109	7,634	21499	6,107	63608	66	
CPG 1000 Å	1	1	272830	7,609	0	-	272830	100	77
CPG 1000 Å	1	2	90162	7,641	76924	6,118	167086	54	
CPG 1000 Å	10	1	230048	7,648	146694	6,130	376742	61	81
CPG 1000 Å	10	2	145852	7,654	0	-	145852	100	
CPG 1000 Å	100	1	155216	7,614	34990	6,060	190206	82	82
CPG 2000 Å	0,1	1	68485	7,637	131980	6,117	200465	34	28
CPG 2000 Å	0,1	2	87627	7,641	303002	6,120	390629	22	
CPG 2000 Å	1	1	370806	7,617	426640	6,099	797446	46	48
CPG 2000 Å	1	2	122276	7,617	124990	6,095	247266	49	
CPG 2000 Å	10	1	202050	7,645	90387	6,108	292437	69	67
CPG 2000 Å	10	2	236940	7,637	122758	6,105	359698	66	
CPG 2000 Å	100	1	84545	7,622	30689	6,043	115234	73	73
PS	0,1	1	799881	7,689	61126	6,066	861007	93	94
PS	0,1	2	1168884	7,640	69079	6,111	1237963	94	
PS	1	1	833194	7,620	28705	6,058	861899	97	97
PS	1	2	1047275	7,600	37407	6,043	1084682	97	
PS	10	1	1141754	7,693	34266	6,301	1176020	97	97
PS	10	2	1207820	7,687	45642	6,003	1253462	96	
PS	100	1	603022	7,599	26811	6,042	629833	96	96

Tabulka 8 Naměřené a vypočtené hodnoty optimalizace značení pro 10. pozici oligonukleotidu od 3'-konce (X')

pozice značení: X'									
typ pevné fáze	c _{Cy5} [mmol/l]	S	A _{ONS}	t _{R(ONS)} [min]	A _{ON}	t _{R(ON)} [min]	A _{ONS+ON}	η [%]	øη [%]
CPG 500 Å	0,1	1	495739	7,258	56397	5,948	552136	90	88
CPG 500 Å	0,1	2	239779	7,257	38133	5,950	277912	86	
CPG 500 Å	1	1	384527	7,243	30174	5,717	414701	93	90
CPG 500 Å	1	2	443635	7,264	63269	5,674	506904	88	
CPG 500 Å	10	1	311140	7,286	20437	6,059	331577	94	94
CPG 500 Å	10	2	625674	7,267	36663	6,069	662337	94	
CPG 500 Å	100	1	202271	7,239	22769	6,027	225040	90	90
CPG 1000 Å	0,1	1	431705	7,268	29867	6,056	461572	94	89
CPG 1000 Å	0,1	2	825504	7,265	152542	5,999	978046	84	
CPG 1000 Å	1	1	860411	7,241	99200	5,686	959611	90	92
CPG 1000 Å	1	2	429908	7,268	27218	6,036	457126	94	
CPG 1000 Å	10	1	377055	7,286	31344	6,113	408399	92	91
CPG 1000 Å	10	2	820454	7,269	92226	5,925	912680	90	
CPG 1000 Å	100	1	335505	7,247	68876	5,909	404381	83	83
CPG 2000 Å	0,1	1	491659	7,240	39459	5,773	531118	93	93
CPG 2000 Å	0,1	2	982093	7,257	76499	6,157	1058592	93	
CPG 2000 Å	1	1	405705	7,249	29122	5,728	434827	93	89
CPG 2000 Å	1	2	399326	7,241	74394	5,687	473720	84	
CPG 2000 Å	10	1	368231	7,269	64970	5,923	433201	85	90
CPG 2000 Å	10	2	596531	7,258	34832	6,112	631363	94	
CPG 2000 Å	100	1	346574	7,245	81627	5,909	428201	81	81
PS	0,1	1	1269756	7,249	27831	6,251	1297587	98	98
PS	0,1	2	1924879	7,259	38177	6,261	1963056	98	
PS	1	1	78202	7,235	0	-	78202	100	96
PS	1	2	1289619	7,230	121902	5,832	1411521	91	
PS	10	1	1397739	7,259	30279	6,259	1428018	98	98
PS	10	2	1930016	7,263	39878	6,264	1969894	98	
PS	100	1	370678	7,235	23664	5,894	394342	94	94

Tabulka 9 Naměřené a vypočtené hodnoty optimalizace značení na 5'-konci oligonukleotidu.

pozice značení: 5'-konec									
typ pevné fáze	c _{Cy5} [mmol/l]	S	A _{ONS}	t _{R(ONS)} [min]	A _{ON}	t _{R(ON)} [min]	A _{ONS+ON}	η [%]	øη [%]
CPG 500 Å	0,1	1	403270	7,693	5508	6,050	408778	99	94
CPG 500 Å	0,1	2	902108	7,693	98202	6,066	1000310	90	
CPG 500 Å	1	1	758244	7,684	39491	6,001	797735	95	94
CPG 500 Å	1	2	455660	7,687	32916	6,024	488576	93	
CPG 500 Å	10	1	314899	7,731	0	-	314899	100	97
CPG 500 Å	10	2	527516	7,693	35857	6,036	563373	94	
CPG 500 Å	100	1	334690	7,666	31177	6,293	365867	91	91
CPG 1000 Å	0,1	1	366874	7,694	31568	6,042	398442	92	93
CPG 1000 Å	0,1	2	794377	7,692	51879	6,056	846256	94	
CPG 1000 Å	1	1	1316910	7,675	53885	6,018	1370795	96	95
CPG 1000 Å	1	2	475081	7,705	26298	6,037	501379	95	
CPG 1000 Å	10	1	406475	7,722	25827	6,042	432302	94	97
CPG 1000 Å	10	2	554601	7,704	0	-	554601	100	
CPG 1000 Å	100	1	231550	7,669	0	-	231550	100	100
CPG 2000 Å	0,1	1	635058	7,697	0	-	635058	100	94
CPG 2000 Å	0,1	2	352041	7,691	45418	6,057	397459	89	
CPG 2000 Å	1	1	1157326	7,665	48337	6,031	1205663	96	94
CPG 2000 Å	1	2	435136	7,679	36671	6,035	471807	92	
CPG 2000 Å	10	1	339100	7,709	24307	6,04	363407	93	93
CPG 2000 Å	10	2	388639	7,686	34844	6,02	423483	92	
CPG 2000 Å	100	1	539233	7,657	29408	5,964	568641	95	95
PS	0,1	1	788488	7,629	48768	6,067	837256	94	93
PS	0,1	2	1639962	7,693	152337	6,071	1792299	92	
PS	1	1	943945	7,664	45284	5,986	989229	95	95
PS	1	2	1096776	7,656	52685	6,012	1149461	95	
PS	10	1	1139165	7,643	35068	6,078	1174233	97	95
PS	10	2	551185	7,629	39440	6,044	590625	93	
PS	100	1	639502	7,667	0	-	639502	100	100

8.2 Příloha 2

Tabulka 10 Naměřené a vypočtené hodnoty při sledování vlivu doby reakce na efektivitu značení. S - série měření, A_{ONS} - plocha pod křivkou píku značené oligonukleotidové sondy, $t_{R(ONS)}$ - retenční čas píku značené oligonukleotidové sondy, A_{ON} - plocha pod křivkou píku modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, $t_{R(ON)}$ - retenční čas píku modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, A_{ONS+ON} - součet ploch pod křivkou píků značené oligonukleotidové sondy a modifikovaného oligonukleotidu bez Cy5, η – efektivita značení Cy5, $\varnothing\eta$ – průměrná efektivita značení.

čas [h]	S	A_{ONS}	$t_{R(ONS)}$ [min]	A_{ON}	$t_{R(ON)}$ [min]	A_{ONS+ON}	η [%]	$\varnothing\eta$ [%]
0,17	1	299212	7,655	19676	6,030	318888	94	94
0,17	2	222412	7,655	15052	6,029	237464	94	
0,5	1	165447	7,663	9054	6,027	174501	95	95
0,5	2	137086	7,669	7245	6,027	144331	95	
1	1	546681	7,650	46091	6,263	592772	92	96
1	2	91155	7,648	0	-	91155	100	
6	1	595187	7,651	28729	5,976	623916	95	95
6	2	613148	7,652	31011	5,973	644159	95	
12	1	20168	7,640	0	-	20168	100	96
12	2	713302	7,649	65894	5,983	779196	92	
24	1	180823	7,694	48336	6,003	229159	79	90
24	2	455660	7,687	32916	6,024	488576	93	
24	3	758244	7,684	39491	6,001	797735	95	
24	4	455660	7,687	32916	6,024	488576	93	